

ANTWOORDE
DER
DIENAREN

Des Woorts ende Ouderlinghen der
Kercken van Hollandt,

Ayt den naem derselven onlancks vergadert gheweest sijnde tot
Haerlem: Aen mijn E. E. Heeren de Staten dessel-
ven Landts:

Op de Remonstrantie by de Overicheydt van Leyden,
aen de voorsz. Heeren ghedaen, ende uytgegeven, aen-
gaende 't verhandelde der Dienaren des Woords end' Ou-
derlingen der Nederlandtsche Kercken in het
Synodus tot Middelburch &c.

Waer inne de klachten tegen 't voorsz. Synodus ende Synodale Re-
ten voortgebracht / kortelick ende klaerlick tot noodighe ont-
schuldinghe der Kercken beantwoort werden.

Gedruckt by Meinardus van Drieland, naer de Copie

Tot D E L F T

By Helbert Henricz. woonende aen Maerct-
velt / Anno 1582.

KONINKLIJKE
BIBLIOTHEEK

622a

Aen den Christelijcken Leser

DE Regeringhe ende discipline der Kercken, conform het voorbeeld der eerste Apostolische Kercke, is oyt ende oyt bestreden gheweest, niet alleen van de openbare vyanden, maer oock, ja meest van foodanighe ghemeynde vrienden, die, overmits sy onder den Christelijcken naem, onchristelijke leere of leven voeren, het subjeet van de ordre en discipline gheworden sijn; of immers in hare consciencie vreesen, dat sy schier of morgen het naesten subjeet mochten worden: ende alhoewel de bedienende ordre de Kercken alleen tot geestelijke informatie ende stichtinghe der consciencien aangeleyt, van de heerschende en dwingende macht der Overheden in 't wereltlijcke regiment seer duydelyck van Godt in sijn woort onderscheyden wort; hebben evenwel de ongeregelde menschen, niet ghereeder gehadt, als de formeele ordre ende het recht der Kercken 't sy aen den pretensen stoel van Roomen, 't sy aen de politijcke Magistract over te draghen: om soo met meerder schijn tot een van beyden, met beyde de sweerden ghewapent sijnde, by wege van exceptie declinatoire, haren toevlucht te mogen hebben.

De exempelen van appellen tot den stoel van Roomen, en het begeerich aennemen der selver, sal ick nu voorby gaen. Wil alleen den leser versoecken te ghedencken, hoe men elders ende op dese Nederlanden de ghereformeerde Kercken met dit uytvlucht getroubleert heeft; om onsuiverheydt der leere, of ongeregeltheidt des levens het hooft boven te houden. De handelingen met Coolhaes, Herbers, ende diergelijke konnen sulcks uytwijzen. Maer de Remonstranten moeten hier in uytmunten: als dewelcke niet alleen indirectelijck, of achter de hant, maer directelijck ende opentlijck in hare Remonstrantie Anno 1611. van de Grootmogende Heeren Staten van Hollandt verfochten, tegen

tegen Kerckelijcke censuren geprotegeert te werden; ende
daer en boven met verscheyden schriften den overdracht
van de ordre en het recht der Kercken tot de Overheydt soo
verre dreven, en met eenen door calumnien van een nieuwe
pauselijke tyrannye, inquisitie, conscientie-dwanck, vertre-
dinge van de publijcke autoriteyt &c. de Christelijke or-
dre der Kercken soo verdacht maeckten, dat de Overheden
in vele steden, jae door authoriteydt van gheheele provin-
cien [als Utrecht in hare Kercken ordre Anno 1612. ende
Hollandt in haer Resolutie Anno 1614.] dese Remonstrant-
sche Kerckelijcke macht tot onderdruckinghe van de suyve-
re leere ende de goede ordre der Kercken, haer begonden
aen te matigen; en in 't werck te stellen: tot dat sy door de
stemme uyt den Hemel [Actor. 9. v. 4.] ter aerden vielen.
Onse litungie en de formulieren van eenicheydt sijn publijc-
kelijck hier te lande gheapprobeert, ende noch jonghst in
den jare 1651. in 's Gravenhage: In de selve [te weten in de
confesse artic. 29. 30. 31. ende Catechismus [vr. 82. 85.] wert
de Kerckelijcke regeringe ende discipline niet de Magistraet,
maer de Kercke toegeschreven; wert oock de voornoemde
discipline tot een derde merckteecken van de Kercke [niet
van de Magistraet] ghestelt in den. 29. art. onser confessie.
Doch dit komt weynich in consideratie: alst maer yemandt
in sijn particuliere saecken of desseynen anders dienstich
is, soo wert de confessie, Catechismus, liturgie, lichtelijck ter
sijden ghestelt, of tot een wassen neuse gemaect. Ende even
wel willen de luyden voor ghevalueerde deelgenoten der
ghereformeerder religie ende ledematen der Kercke ghe-
houden werden. De Remonstranten hebben dese translatie
van het recht ende ordre der Kercken tot de Overheden soo
hooghe gheacht, dat sy de selve als het wind-as maeckten
om de gereformeerde religie uyt de Kercke te schuyven, en-
de hare nieuwicheden daer in te schuyven. Dit instrument
hebben de Anabaptisten, Libertijnen, Socinianiën, Enthusia-
sten, Erastianiën, ende independenten [al hoe wel dese in 't
principale stuck der leere rechtsinnich willen sijn] in Enghe-
landt mede weten te gebruycken, en de vastellinghe der gere-
for-

formeerde religie ende de approbatie van de presbyteriale
regeringhe ende discipline te verhinderen. Onder andere
Schriften, heeft seecker Boeck, voerende den onbesneden
ende Injurieusen titul, *ad edificatores imperii in imperio* aen den
Protector Olivier Cromwel ghejediceert, in klare ter-
men de Kercken van alle haer recht ende ordre ghetracht te
berooven ende de selve den Magistraten toe te eygenen:
soo haest de ware religie en dit bestel by de Magistraten wert
aengenomen; ende soo wanneer sy 't selve niet en doen, of
ghedaen hebbende onderlaten, dat dan de macht by de Ker-
cke sal blyven, of tot de selve wederkeeren. Indien dese soete
of sotte fantasie, uyt Godes woort soo klaer bewesen ware,
alste wel klaerlijck ende distinctelijck voorgestelt wiert; dan
soude het vvat te seggen sijn. Eertijds heeft men in dese
onle Provincien yet ves tegen het recht ende ordre der Ker-
cken, sonder distinctie, sonder bewijs, vullen-babbelen, in see-
cker Boecxken ghenaeamt, Justificatie van Leyden; oock in
een Remonstrantie aen de Grootm. Heeren Staten van
Hollandt Anno 1582. [diemen meynt by dien bitteren vyant
der Kercken Dirck Cornhert beworpen te sijn]; daer de
ordre der Kercken ende de actien des nationalen Sijnodi tot
Middelburch Anno 1581. op 't hatelijckste, niet sonder
grove calumnien, werden ghetraduceert. Waer op de Sy-
node van Hollandt Anno 1582. tot Haerlem vergadert,
een seer besette, discrete, en bondige apologie heeft gestelt;
weerdich, insonderheydt in dese tijden, gelesen te vverden:
of het geviel dat diergelijcke Kerckeloose ende ondiscrete
concepten ergens quamen op te bortelen; daer op de selve
soude kunnen ghepast vverden. Devvile daer niet nieuws
is onder de sonne. Tot dien eynde hebbe ick dese apologie
doen herdrucken, op dat de goede maximen en de ghetrou-
we voorsichtighe devvoren onser Kerckelijcke voorfaten
ons tot een exempel mochten dienen, om 't selve des noot
sijnde, nae te volgen.

Aen

Aen de Edele wijze ende vermogen-
de Heeren, mijn Heeren de Staten
s' Landts van Hollandt.

Mijn Heeren: wat een sonderlinge genade Godt al-
machtich den Nederlanden/ ende met name den lande
vā Hollandt/ in desen laetsten tijde bewesen heeft/ ende
alsnoch bewijst/ daerinne verweckede de opbare oef-
feninge sijns hepligen Godsdiēsts ende als weder op-
timmerende sijn verballen geesteliche hups: Connen
uwe E. E. met ons veel beter dencken dan uyt sprekē/
is oot in hemselfen veel meerder/ dā yemant gedenc-
ken en overleggē kan. Gelijckerwijs nu een pegelick/
die by hemselfe weet hoe noodich het is/ dat inde ge-
meene hups houdinge goet regiment ende ordonnan-
tie gehoude werde/ lich-
telik beslupten kan/ dat veel min het boozsz. geesteliche hups des lebendigen
Godts/ welck is sijn Kercke sonder sekere bequame ordeninge kan bestaen:
Alsoo weten uwe E. E. dat het der Kerchendienaren/ die in die hups
als dispensiers Gods verheeren/ ampt ende officie is/ niet alleen het
woor-
dt des Heeren te leeren/ ende sijne Sacramenten te bedienen/ maer
oock sorghe te draghen/ datter alle dinghen eerlijck ende gheschietelijck toe-
gaen/ ende booznemelijck dat t' boozsz. Woordt ende Sacramenten alsoo
bedient/ ghehoort ende ghebruyckt werden/ dat de cere Gods ende der men-
schen sallichepdt daer door gheboozdert worde. Om hier toe onder anderen
eendrachtelijck te arbeiden/ hebben tot allen tijden inder Kercke Christi
de Synodi ofte vergaderinghen der Herderen ende Ouderlinghen ghe-
dient/ achtervolgende twelcke in desen Nederlanden/ soo te vozen onder de
vervolgtingen (soo veel doenlijck was) als insonderhepdt daer na inde Vrij-
hept/ oock selfs hier in Hollandt/ met believen van uwe E. E. sulcke ver-
gaderinghen ghehouden sijn: ende met namen int boozleden jaer van lxxxj.
met bewillinghe der generale Staten/ tot Middelburch: alwaer behalven
andere handelinghen/ de ordeninghe te vozen inde generale Kercken ghe-
stelt: vanden ghedeputeerden derselben oversien/ ende coxte/ als in een
corpus/ t' samen ghetoghen is/ om der Overichepdt overghegeven/ ende
vande selve goet bebonden/ de hant daer aen ghehouden te moghen wer-
den. Alsoo nu uwen E. E. de boozsz. Kercken-ordeninghe van onsent
weghen overghegeven/ ende by uwe E. E. aende broedschappen der
Steden al omme ghesonden was/ om neerstelijck oversien/ ende nae
volkomen raport daer inne ghedaen te werden/ als uwe E. E. nae
recht bebinden souden te behooren: Siet/ soo heeft de Raedt ende
broedschap der Stede van Leyden/ niet te vreden sijnde haer ghe-
boelen/ in ghelijcker manieren als andere Steden/ in te vzenghen/ een
Remonstrantie/ by den haren ghemaecht/ ende int heymelijck ghedrucht/
eerst in

eerst in Februario sommighen secretelijck toeghesonden ende medeghe-
 deelt / ende daer nae in Martio / ghelijck uwe E. E. weten / inde verga-
 deringhe der Staten ghepresenteert. Van welcke Remonstrantie ofte
 bertooch dit vast de sonne ende scopus is: Alsoo de Overicheden des Landts
 schuldich sijn de beste middelen te ghebruycken, waer door hare onderda-
 nen vanden allerhoochsten noot ende ellendicheden der teghenwoordi-
 gen oorlogen ontsagen, ende voor alle tyrannye ende onghemack in toeco-
 menden tijden bewaert souden moghen werden, ende over sulcx te weeren
 al 't gheue, waer door desen gruwelijcken brandt meer ontfleken, ende de fon-
 dementen van een nieuwe Pauselijke tyrannie gheleyt werden: Dat sy daer-
 omme de Acten des Synodi niet kunnen noch moghen aennemen als inden
 welcken de Kercken-dienaren haer niet andere dan met Kerckelijke dinghen
 moeyen, de autoriteyt der Overicheden verminderen, teghen het uysterlic-
 ke welvaren ende vrijheyte der ghemeyne ondersaten handelen, tot een nieu-
 we tyrannye ende Pauselijke macht tenderen ja in materie vanden Huwe-
 lijk een juck swaerder, alst int Pausdom oyt gheweest is, hen opleggen, &c.
 'welckesly gantsch niet ghesint sijn te lijden, ende soo weynich als het oude
 Pausdom weder aennemen sullen: Vermanende ghenoech alle andere
 Woedtschappen / haer exempel hier in na te volghen. Dese ende dier-
 ghelijcke belastinghen teghen de Kerckelike 't samenkomsten ende han-
 delinghen / sijn doozwaer seer swaer / ende wanneer slechts een vanden
 boorsz. stucken warachtich ware / soo bekennen wy dat de Magistraet
 van Lepden niet recht daer van niet alleen self een afkeer hebben / maer
 oock anderen een afkeer maken soude. Maer indien het genoech is te
 beschuldighen / wie sal immermeer onschuldich bevonden werden? Wy
 kunnen oock van uwen E. E. niet geboelen / datse dese maniere van be-
 schuldighen goet vinden / datmen de generale Kercken by alle de We-
 relt / met geduchte boerckens / aldus gaet diffameren ende leelijck ma-
 ken / ja de Overicheden ende Onderfaten d'een teghen d'ander in oneer-
 nichheidt schijnt te willen stellen. Want het soude (ons bedunckens) een
 nen Magistraet / die den rust ende vrede des Landts ende de hoelicheydt
 soo lief heeft / als die van Lepden in dit bertooch haer laten verclupden
 dat sy doen / veel beter betaemt hebben / indien sy het hadden teghen de
 Acten ende Ordinantien des Synodi / 't selbe uwe E. E. in onse teghen-
 woordicheydt mondelinck te remonstreren / op dat wy onse defensie daer
 teghen hadden moghen doen: ghelijck uwen E. E. wel bekent is / dat
 wy meermalen aengheboden hebben / ende de ghelegghenheyt dick wils
 daer toe gheweest is. 'Tis wel waer / dat eerst quaer ettelijcke boussijn
 Coppen vande boorsz. Remonstrantie dooz haer bevel ghedrukt / ende
 niet dan eenigen int bysonder (als vozen) mede gebeelt / ende boorsz. uwen
 E. E. overghegheben sijn gheweest: ende datse daer na (quansups) steels
 ghelwijse / ende niet dooz haer bevel of toelatinghe / ghedrukt ende ober-
 al verspreydt sijn: Maer wy gheben uwen E. E. te bedencken / of die
 binnen haer Stadt / niet een ghemeene welbekende letter / van een boz-
 gher ende ingheseten aldaer / onverbeurt teghen haer verpocht heeft con-
 nen

eghe-
erga-
ofte
lands
erda-
ordi-
oeco-
eeren
e fon-
daer-
inden
ghen
erlic-
nieu-
uwe-
&c.
oude
idere
dier-
han-
nden
traet
naer
is te
Wp
nhe-
We-
ma-
mee-
Hee-
lepdt
pden
en de
hen-
daer
dat
wils
uffin
ende
wen
eels
over
f die
boz-
on-
nen

ken gheschieden: daer sy doch te vozen een so straffe inquisitie op een
simpele uitschijvinghe der Remonstrantie ghedaen hadden. Gheluck
wy dan aller eerst / (staende datmen ons niet onderstellen boeckens se-
cretelijck/ ende voorts in uwer E. E. vergaderinghe / teghen billichheidt
besmaerde) ons grootelijck bedroeft hebben: Alsoo heeft het ons in son-
derheidt wec aen 't herte ghedaen/ als wy ghesien hebben/ dat over de gant-
sche Wereldt dese beswaringhen openbaer ghemaect sijn / te meer / over
mits dat alle die eenich onderschept ende kennisse van sijle hebben mit de
voorzede oordeelen sulcx gheschiet te sijn door het middel van een seker
formel partij der Religie / in Hollandt openbaerlijck gheoeffent/ ja ver-
achter van alle uytwendighe Exercitien van Religie: van allen naden-
mael de stadt Leyden / ende dese Remonstrantie so hoorchelijck inde vooz re-
de voorsz. gheprezen wert / by velen vromen ende verstandighen wort ghe-
preest / dat door dit schrijven (de Remonstranten meest al selfs daer op
niet denckende) een onwech ghebaent / ende de menschen niet ghelepdet/
maer mislepdet werden tot een seer verberffelijcke licentie / moeder van
so veel groter lyden / als Anarchie (ofte een wesen sonder Regiment) ar-
ger dan Tyrannie vanden Heydenen selfs ghelouden werdt. Ons aen-
gaende / weten uwe E. E. wel/ ende gheben onse handelingen overbloedich
ghetuygenisse/ hoe weynich lusts wy tot strijdt schyften hebben: die noch
noyt niet schyften peimandt ghetericht / ja sulcke moderatie bewesen heb-
ben / dat wy ghetericht sijnde/ hoewel de penne niet ongheroert / nochtans
't ghene gheschreben was / onghedruckt gelaten hebben/ hopen de dat son-
der drucken de Calomnien teghen de Kercken uytghegheven / door eeni-
ghe andere middelen onderdruckt ende wech ghenomen souden werden:
waer door wy oock by veelen niet als coel/ maer als al te cout ghelouden
sijn: Alhoewel wy dan veel liever hadden / dat alle dese dinghen niet een
eenwighe stilheidt ende vergetenheyt begraven waren: Nochtans/ also ons
d' experientie heeft gheleert / dat / andere sprekende / ende wy stilswijghende/
de onnooselheidt verdrukt werdt / ende terwyle dit boecken by allen
onberhindert werdt ghelesen / ons stilswijghen van d' eene vooz schult-
bekennen/ ende van d' andere vooz verradinghe of deserite der gherech-
tigher saecke ghelouden werdt: ja sommighe oock haren roem draghen/
dat wy teghen onse beschuldigers niet dozben kicken / ende also een groo-
ten afbreuck inder Kercke gheschiedt: So hebben wy ons ghenoodtsaecht
bevonden / een verantwoordinghe aen den dach te gheben: welke wy
mits desen uwen E. E. in aller reberentie presenteren / niet twijfelen-
de/ also sy t' ander oore tot noch toe ledich ende ghestopt ghelouden hebben /
sy sullent nu vooz dese Defensie open doen / de welke wy niet min recht-
veerdich houden / als sy eenboudichlijck ende niet moderatie/ sonder eeni-
ghe verre ghesochte vrezinde manieren van spreken / ende eenighe bitter-
heidt oft schamperheidt gheschreben is / als vanden ghenen die professie
doen van anderen goet/ exempel te gheben / ende niet twistachtich te sijn/
maer het quaet te verdragen / ende de ghene die tegenstaen niet alle sacht-
moedicheyt te onderrichten. Verhopen oock dat de Magistraet van Ley-
den selfs hem hier mede ghenoech gedaen sal houden / ('twelck so niet ghe-
schiedt /

4
schiedt / wy ootmoedich verſoeken mondelijck teghen malcanderen ver-
hoort te werden /) ende dat wy eens dooz 't middel uwer E. E. in ruſte ende
ſtilhepdt onſe Gemeenten ſullen boozſtaen ende regeren. Waer toe wy
uwe E. E. hoochelijck bedancken / dat ſp de oꝝdeninghe der Nederlant-
ſche Kercken goedertierlijck ontfanghen / dooz de haren neerſtelijck doen
oꝝverſien : op dat alſo dooz ſijne Excell. ende uwen E. E. een goede ſekere
forme van Kerckenregeringhe gheſantceert ende beſtecht ſijnde / hel-
pliche ons Heeren Jeſu Chriſti / onder de eendrachtige ende Goddelijcke
bedientinghe der Kercke verbeꝝpdet / ende de landen vanden Heere in de-
ſen periculeuſen tijden booz alle boozdere ſwaricheden bewaert mo-
ghen werden. Wende uwen E. E. hier mede een gheluckſalige ende
boozspoedighe regeringhe : Amen.

Vwer E. E. onderdanige dienaers,

De Dienaers des Boozts ende Onder-
linghen der Kercken van Zupdt ende
Boort-Hollandt.

Antwoorde der Dienaren des
Woordts ende Ouderlinghen
der Kercken van Hollandt, Op
de Remonstrantie, &c.

Nie dat die van Leyden de helst harer Remonstrantie dooz gebzacht hebbē met eē oberbloedige verclaringe/dat se tot geenē Religion. dwangh int cleyn noch int groot, noch tot eenige Statutē oft decreten daer het streckēde, aen te nemē, soudē verstaē willen: op welke materie sy noch eē wel int eynde des selbē haers Schyfts weder omme verballē/alwaer wy so heel noodig is/ antwoordē sullen: So keere sy haer tot dē aenē/ die met Actis Synodalibus het voortredē, by dē welchē sy ongetwijfēl de Kerckedienaers verstaē / en belobē rozt beschept te gebē / waeromme hen deselve in geēderley wyse geradē is aen te nemē. C beschept te gebē/ bestaet tē eersten daer inne/dat de Kercken dienaers niet connen doen blijcken/dat sy macht oft autoriteyt hebben/om de Acten doozsz haerlynden op te willen dringen: dat zyt oock niet doen ten behoorzlichen sijne ofte eynde. Wengaende de macht (want dese onderscheyden sy vande autoriteyt) soo seggen sy haer tot noch toe so vele niet gebleken te sijn vande macht/die de Dienaers souden moghen segghen van God ontfangen te hebben/ dat sy gelooven connen, dat haer Godt de Overicheyt te beheeren; soude tot dienaers gestelt hebben: twelcke inder daedt niet anders gesept is/ dan dat de Kerckedienaers geen macht hebben van God/ om haer Acta Synodalia der Overicheyt op te dzinghen/ aengesien sy van God niet tot Heeren ober de Overicheyt/ maer tot dienaers gestelt sijn. Dit is de eerste aenclachte: Waertegen wy platteelick ontkennen dat wy de Synodale Acten der Overicheyt willen opdzingen. Want opdzingen is met dzang/ sonder reden ende beschept/pe-mandt pet ophelpen: twelcke nimmermeer bebonden sal werden by ons te geschieden/ aengesien wy de Kerckenordeninge (waer van hier de questie is) den H. H. Staten overgegeven hebben/ volgende de ordonnantie des Synodi/ tot geen ander eynde/ dan op dat deselve (die wy berouwen niet in te houden/ of tegen Gods woordt of tegen de politie strijdende) by den doozsz Heeren doozsocht/ ende oprecht bebonden/ gesancieert ende bevesticht soude werden: Indien oock hare E. C. pet daer teghen hadden/ dat wy ghehoort zijnde/ verclaringhe of veranderingh daer inne ghedaen mocht werden/ als men bevinden soude te behooren. Dit is pimmers gheen opdzinghen. Daeromme handelt men onrecht/ wanneer men ons soo seelick vermaert/ als die ober de

Luc. 21.

25.

Rom. 13.

Obericheyt heerschappijne willen voeren / daer wy van Godt niet
 tot Heeren / maer tot Dienaers gestelt zijn. Wy weten doer Godt
 genade wel upt den mont ons Meesters Christ / dat de Coninghe
 ende Obericheden der volckē ende natien heerschappijne ober deselve voe-
 ren: maer dat het niet ons alsoo niet behoort te sijn: Ende upt den mont
 Pauli / dat een peghelick der Obericheyt schuldich is onderdaniel
 te sijn. Doozwaer / nadennael wy niet lijden / dat eenighe primaet
 schap ofte heerschinghe van pemandt van ons ober sijne mededie-
 naers ghebruycht werde / ghelijck 'tselbe inden Levij. artijckel de
 Kercken-ordeninghe te sien is: Soo lijden wy veel min / dat pemandt
 van ons ober de Obericheyt van Godt gestelt / hem onderwinden
 soude te heerschen: men mach oock metter waerheyt niet segghen
 dat wy doer hebben alle ghesamentlick sulcx te doen / want de xx
 artijckel der voorsz. ghewelde ordeninghe brengt mede / datmen inde
 Kerckelicken 'clamenkomsten gheen andere dan Kerckelicke saken han-
 delen sal, ghenghech te verstaen ghebende / dat de Sinodi gheensin-
 haer selven inde hoocheyt de Wereltliche Obericheden begheere
 te stelen. Doch ghelijckerwijs ons wel bekenit is / dat wy den Nach-
 tenende Magistraten schuldich sijn te ghehoorsamen / den selven on-
 derworpen sijnde niet lichame ende goet / ghelijckerwijs wy de
 Staten / Landts van Hollandt ober dize jaren inden Naghe open-
 lich verclaert hebben: Alsoo moet oock niet versweghen sijn / dat wy
 betreffende de bedieninghe des woorts Godts / niet dienstmechte
 der Obericheyt ofte eenigher menschen / maer Christi sijn / den wel-
 ke soo wel de Obericheyt als wy sijn onderworpen: ende is in
 mandt / hoe hooch hy verheben is / gheozloft des Heeren Dooz-
 ende bevel te beheeren: daer van wy alsoo tot Dienaers ghes-
 telt sijn / dat de H. Geest int aensien end van weghen deses hoochwe-
 dighen Dienst / allen menschen beveelt den Doozgangheren
 Heydtslipden / die doer haer ziele waerken / ghehoorsamen te sijn
 oock wel updruckelick segghende / dat wie haer hoozt / Christus
 self hoozt / ende wie haer verwerpt / Christum self verwerpt / en
 haer noemende regeerders / ende huyshouders of dispensiers Godt
 onder welcke gheestelike regheeringhe ende huyshoudinghe
 peder Christen ghehouden is hem selven te begheben: Daerom
 wy oock gheens menschen wille / ons yet comen laten den
 wyen van 'tshene dat God tot opsticht ende regheeringhe sijner Kere-
 beholen ende berordent heeft.

Hebr. 13.
17.Luc. 10. 16
1. Tim. 5.
17.

Tit. 1. 7.

Belanghende het tweede / anet wat autoriteyt wy de Sinodi
 Acten voortbrengen: soo loopt de aenelachte daer op: Aengheschiet
 wy by der Obericheyt tot een Synodum behoort haddel gheverac
 authoziseert te sijn / ende 'tselbe niet gheschiedt is / dat het daerom te
 me doer gheen wereltlich Synodus ghehouden mach werden / inde da-
 voor gheen nationaal Synodus, want de ghegenerale Staten, die
 hooft vande Nedelandseche natie zijn, 'tselve niet beschreven, by een

dat niet en noch gheapprobeert hebben. Hier op antwoorden wy : Ten
 Godts erften / dat het Synodus niet sonder authozifatie der Overiche-
 dinghen der Landen / samen geroepen ende ghehouden is : Want alsoo
 de voer de oeffeninghe van de ghereformeerde Religie niet openbare an-
 nouncement toeghelaten ende bevesticht hebben / ende onder deselbe
 oeffeninghe / gebuyck niet alleen van Kerckenraeds versamelin-
 ghen of consistorien ende classen / begrepen is / maer oock van Syn-
 oden / die niet anders sijn dan hierchelike vergaderingen / bestaen-
 de uyt den afgesonden Dienaren ende Onderlingen van verschepe-
 en Kercken of Classen / Welcke / samenkomsten ghegrondeert sijn
 in het clare woort des Heeren : So volcht dat de Staten het ghe-
 gebuyck ende oeffeninghe der Synoden mede toeghelaten ende ghe-
 approbeert hebben. Ten anderen / komer noch hier toe / beroerende
 ghentlick het Synode / alhier in questie : dat niet alleen zijne Ex-
 cell. met sekerre Dienaren des woorts sprekende van den standt der
 Kercke / meermael verclaert heeft / zijn wille te zijn / dat een Syno-
 dus ghehouden soude werden / aen / welcke oock nu vergadert zijn-
 de / deselbe zijne Excell. als aen een wetteliche vergaderinghe / van
 vichtighen saecten geschreven heeft : Maer oock / dat de Dienaers
 voer het houden der voorsz vergaderinge / den H. H. Staten gene-
 ael te Amsterdam zijnde / gheremonstreert hebben / dat om wich-
 tiche voorsaken een Synodus beschreven was / versoeckende hare
 E. eenighe daer by te willen seyn den / om met hare authozitept
 alle handelinge te dirigeren : Waer op de voorsz H. H. op den xxiij
 May / 1581. (also doer hare langhsamen / samenkomst ende vele oc-
 casien / gheantwoort hebben / als blijkt by d' Apostille : Dat sy het
 voornemen der Remonstranten niet anders dan Christelick ende God-
 lick en konnen bevinden , &c. Item : dat sy de Remonstranten ver-
 richt hebben , ghelijck sy by desen noch versoecken , den aenstaende
 synodum te willen voordere , honden ende sluyten , ter plaetse in
 sen vermeldet , sonder daer toe te verwachten eenighe ghedeputeer-
 en vande Generaliteyts weghen , overmits de voorsz. Heeren Staten
 heene andere vermoeyen ofte opinie vanden Remonstranten kon-
 nen hebben , dan dat alle hun handelinge , loo wel in dese aen-
 staende Synodus , als andersins tot Godts eere ende sichtighe der
 Kercke Christi sullen schicken ende bedraghen , &c. Wat nu voorder
 beschrijvinghe ende / samenroepinghe des Synodi aengaet : die
 hemmen wy wel by den Staten niet ghedaen te sijn / maer wy
 wassen hemmen / hier niet disputerende of dit Synode Nationael of
 Provinciael van ons ghenoemt is (dat gheen Synode voer wette-
 liche te houden sy / dan dat vande Overichept beschreven werdt :
 / in dat dat oversulx de beschrijvinghe der Overichept geheel noot-
 die endich sijn soude. Want / op dat wy swijghen / dat de Aposte-
 len een wettelich Synode ghehouden hebben sonder beschrijvinghe
 der

Wat 18.

17.

Act. 15. 1.

2. etc.

der Ouericheyt: so sijn oock wel daer na / al waren de Ouericheden
 Christenen / dooz een sinpele beschrijvinghe der Bisschoppen ofte
 Kercken-opstenders / Synodi ghehouden gheweest: gelijck eenighe
 Scribenten / waer tegen die van Leyden so wepnich hebben / als
 wy hebben teghen de ghene op de welcken sy wijsen / claerlich betuy-
 ghen ende segghen / wanneer het de alghemeyne noot escht / inson-
 derheyt so de opstenders versumpachtich sijn / dat alsdan met recht
 de Coningen ende Princen hare authoziteyt daer tusschen stellen
 de / strengelich ghebieiden Synoden ghouden te werden. Altijts
 blijft dat waerachtich / dat dit Synodus met voorzeten ende bewil-
 linghe der generale Staten ghehouden is gheweest / ende dat sy sel-
 ve gheensins verboden hebben / obernichts de beschrijvinghe van
 haren E. E. niet gedaen was / maer veel meer versocht hebben ge-
 houden te werden: wel wetende / datmen de Synoden ende verga-
 deringhen der Regeerderen ende Herberen der Kercke / dienende tot
 onderlinghe veradinghe vant welbaren ende boorderinge des ge-
 meynen lichaems / soo wepnich macht laten sonder merckelich pe-
 rijckel ende verberf desselven lichaems der Kercke / als hare E. E.
 ofte ander Regenten des Landts / wie sy oock sijn / haer dachvaer
 den oft landdaghen ende andere vergaderingen laten mogen. Daer
 entusschen verclaren wy / gheensins upt verachtunge harer hooch-
 heiden gheschiet te sijn / datmen haer tot de beschrijvinghe des
 nodi niet versocht heeft: maer dewijle wy het daer booz hielden /
 hare E. E. als die met sijne Excell. alle goede corespondentie hou-
 den / wel te vreden sijnde dat een Synodus beschreven soude wer-
 den / niet behoefden om de beschrijvinghe ghemoept te werden: by-
 sonder alsoo oock Anno 78. de Staten van Hollandt booz haer deel
 de beschrijvinghe des generalen Synodi ghelaten hadden tot laste
 van de Dienaren des Woorts / als blycht by de Acte daer van we-
 sende. Doch wy sijn wel te vreden dat de beschrijvinghe op een an-
 der tijdt by der Ouericheydt ghedaen werde: ende wenschen dat
 mijn H. H. haer daer toe conden of sulden verleiden / principalic-
 wanneer de Dienaers versumpelich sijn / ofte eenighe groote noot
 boorhanden is: gelijck men weet dat mijn H. H. de State van van Hol-
 landt Anno 79. een Synode Provinciael inden Haghe beschreven
 hebben ghehad / al waer oock van weghen sijner Excell. een Die-
 naer des Woorts verschenen is: welke Synodus ebenwel niet
 gheacht gherespecteert is gheweest vanden ghenen / die alhier
 so seer op de beschrijvinghe der Staten drijven.
 Ghene sy boorder in dit tweede point / de authoziteyt berouwen
 de / voortbrenghen / dat selfs het Synodus den Staten de maet ghe-
 heeft, daer inne, dat het selve den staet der Heeren Staten heeft gestelt, me-
 de brengende hoe dat een yeder Provincie in het Synodo nationael soude
 gherespecteert worden: Tot wederlegghinghe van dien / is niet an-
 ders noodich / als een bloore aenwijssinghe vanden handel des
 not

9
gheden / ¹ welcke (als uyt den Acten blijkt) een afdeelinghe der
kercken ghemaect heeft in een peder Provincie / in seckere Classes
enighe particuliere Synoden / ten eynde dat goede opzicht op de Kerc-
ken / als en ghenomen / ende de Kerckelijcke vergaderinghen bequamelijck
betuynde oydentlijck ghehouden mochten werden. In welcke afdeelin-
inson: he niet ghesien is op de hoocheydt ofte leegheydt diese in Synodo
recht hebben souden (want wy / door Gods ghenade / met den Phariseen
tellen: in de hooghe sitplaatsen niet sijben) maer alleen op den staet ende
Altijts belegghentheydt der Kercken in den teghentwoordigen tijdt / onder
betuyt: oydentlijck ende verbeteringhe in toecomen den tijden. Want het is
p'rsel: nemelijck / dat Hollandt ende Zeelant meer voorsien sijn van Kerc-
ke banten / dan eenighe andere Provincien inde Nederlanden: soo ist dan
en gesoch gheen wonder dat meer Classes in desen provincien sijn dan
verga: n d'andere. Wat mate is hier van den Staten ghestelt: Voorwaer /
de toedien pemandt te claghen soude hebben vande onessen afdeelinghe
es: ze: ende het onghelijck respect der provincien inde Synodale vergade-
ch pe: inghen / ten aensien vande veelheydt of weynichheydt der stemmen: soo
E. C. hadden de Kercken-dienaers meer rechts daer toe / dien de saecke
ybaer pghentlijck aengaet: Maer nu hebben sijt selve alsoo ontworpen by
Daer: nobisse: soo dat die van Zabandt / (hoewel het een groote provin-
hooch: tie is / ende inder Politie de weerdichste) verklaert hebben niet meer
s Sp: alnoch te kunnen uytbrengghen / als een Particulier Synode. Laet
n / dahan soodanighe onghedronde beschuldiginghen varen / die sels gheen
e hou: perwe van waerheydt hebben: ghelijck wy hier achter noch breeder
wer:ullen hoozen / alwaer onse wedersegghers 't selve noch eens te passe
n: by: zengghen.

er deel: Hoerende 't gene sy wijsers seggen vanden provincialen Staten, dat
t last: selve niet alle ende peder tot den Synodo authoriteydt ghegheben
in we:ouden hebben / met namen Hollandt niet / ende in Hollandt sy van
en an: leyden / ende andere met haer: Daer op antwoorden wy: aengaende
in d'at: verschijvinghe / dat daer van hier voor ghenoech gheseyt is. Ende
palic: so veel belanght de bewillinghe om het Synodus te houden / soo kon-
e noot: en wy het consent der gheuerale Staten (als hoozen) niet anders
in Hol: lensien / als een consent ghegeven van allen geuniceerden provincien ge-
heben: amentlijck: want die draghen pimmers den naem van de Staten ghe-
i Die: raet. Of nu die van Leyden / of oock eenighe andere Stadt of ste-
el nich: den in Hollandt / haer ghestelt hebben teghen het Synode / daer van
al: yck: konnen wy gheen kennisse draghen: ende aengaende particulierlijck
die van Leyden / alsoo sy onghetwijfelt langhe te hoozen vanden
oeren: Synodo gheweten hebben / soo hadde sijt moghen in tijds te ken-
ghel: nen gheben / ende die Staten beter onderrichtet hebben / soo hadden
it, me: hare E. C. (indien de redenen soo wichtich gheweest waren) de Hol-
loud: landesche Kerckendienaers wel 't huys ghehouden. Oste nu die
iet an: van Leyden ende eenighe andere Steden de Acten des Syno-
s Syn: di gheappobeert hebben / of niet / is hier die questie niet: maer
not: alleen

alleen met wat redenen de wederprekers des Synodi konnen be-
 weeren/ dat de Synodale Acten onrecht sijn. Want dat sy segghen/dese
 datter niet eene Stadt is, die 't inhoudt des Synodi te effectueren doen houde-
 lijk vindt, gheeft ons vzeemdt/ dewijle wy niet vernomen hebben mette
 dat eenighe ondoenlicheydt voorgehouden is vande steden: doch schene
 dit sullen wy hier na ondersoeken/ als wy eenighe aetijckelen byselijck
 die van Leyden niet doenlijck ghebonden/ stucks wijsen sullen besien. een
 Opende de practijcken, die sommighe ghebruycht souden hebben vande
 om hen allenkens inde possessie te gheven vande onderhoudinghegen.
 der Kerkenordeninghe in Synodo ghestelt: Wy sijn te vreden/ so goe-
 daer eenighe van ons gebonden werden met onbehoorlijcke pra-
 rijcken omme ghegaen te hebben/ datse behoorlijck/ 't sy op kerckelijc tijdel-
 ke ofte op politijcker wijsen/ ghestraft werden. Maer indien die van haer
 Leyden (alst schijnt) segghen willen/ dat eettelijcke Kerckendienaers der
 haer 'tonrecht beklaecht hebben teghen eenighe Magistraten of lie-
 genten/ van dat sy een Predikant aengenomen hadden/ sonder d' an-
 dere Dienaers des Woords int minste te hooren van aen te spre-
 ken/ ende met haer te communiceren: Soo segghen wy dat sy dedet/
 Dienaers 'tonrecht hier in bestraffen/ ende met grooten onderstand heb-
 de rechte possessieurs van hare possessie upt sluyten willen. Want in
 dien de beroepinghe eens Dienaers des woords/ 't sy in wat plaetse
 se het is/ alleen by politijcke mannen sal staen: soo sal nootdadelijck
 manneer die politijcke-mannen de supere religie ononstich sijn/ pelen
 terstondt de plaetse voer die Predikanten open staen/ die van weghel-
 der leere/ der regeringhe/ ofte des lebens/ tot soodanighe dienstelighen
 gantsch onbequaem sijn: Waer upt niet anders ontsaen sal/ als ding-
 scheuringhe ende verdeelinghe der Keltigie/ ende dat dichts in een sijn
 selbe Stadt ofte plaetse: ja de vanden der Kercke konnen gheen be-
 quamer middel hebben dan dit/ om een verfoozinghe ende verande-
 deringhe in Keltigie saecken aen te rechten. 'T is immers een upden
 ghedrukte ordonnantie in Godts woort/ dat de Dienaers des woords
 Woords doer het Ouderlinghschap gheordonneert ende inghestel-
 sullen werden: als wy hier na hooren sullen. Daerom bedroefel-
 wy ons/ dat dese menschen haer doer hare affecten soo verre laten
 verrucken dat sy de Kercke upt de possessie willen weeren/ daer in
 ne sy vanden: Gheeft van aenhangh ghestelt is gheweest/ upt so
 ghe (soo sy voorgegheben) datse teghen een nieu Pauldom te doe-
 ter contrarie / indien men de beroepinghe der Dienaren des woords
 opeenighe politijcke mannen soude willen laten staen/ lichtelijck
 oude Pauldom weder in konde kruppen/ om 'twelcke wech te doe-
 sy hare kinderen moeyte ghenoech achter laten souden: Want hier
 toe niet meer als dize ofte hier/ die der Kercke niet toeghebaen of
 vbandt sijn/ in een collegie behoeven souden; ghelijck dan de pra-
 rijcken des Satans openbaer sijn.

Belan

Belanghen nu het eynde / waertoe de Dienaers op de Syno-
 den be-ale acten dringhen / 't welck het derde point was / int beghinsel
 ghen/deses Schrijfts voorgheflaghen : Soo segghen sy het daer voor te
 doen-houden, dattet de Dienaers niet anders als wel meynen, om het hooft
 hebben metten gheheele lichame 't samen in een coye te brengen : maer sy loo-
 dochkenen dat dese goede intentie der Dienaren profijtelijck ende prij-
 len byselijck is / 't welcke sy pooghen te bewijzen met een ghelijckenisse van
 ien. een Herder / die som wijlen sijn verdoolde schapen al te hert na d'ij-
 bbon/wende / deselve verliest / ter wijle hyse meynt weder te rechte te bren-
 dinghegen. Item met ettelijcke exempelen van goede luyden/ die door haer
 en/soo goede intentien veel quaets gedaen hebben/als van Constantijn den
 prae-keiser/ ende vele andere vrome herte/ die de Kercke met menichte va-
 kelijck tijdelijcke goederen begiftiget hebben : van Herders der Kercke/ die
 te van haer uyt pver te hert stellende tegen de ketteren/ haer schaepkens int
 enaers verderf hebben ghebracht : vanden gene die om het vleesch af te ster-
 of hebben haer selven hebben begheben tot grooter soberheyt ende strenghe-
 d' an'hepdt des levens : Coztelijck/ vanden ghenen die de afgestorven he-
 e sprelijghen tot een exempel des goeden levens den menschen voorghebeel-
 sy dedet / of yet anders tot een voorbeeldt van Godtsalicheydt verfiert
 standt hebben. Waer uyt sy eyndelijck besluyten/ dat wy dese onnutte plan-
 nt in't age ende vervloecten boom by onsen tijden uytgheroeyt sijnde, ons heb-
 plaet ben voor te sien, dat wy niet weder inghelijcke ofte meerder inconve-
 elijck/ nienten vallea. Maer of wy nu haer luyden hare ghelijckenisse en exem-
 l' sijn/ pelen al toestonden (hoewel op eenighe misfichten wat soude vallen
 oeghelte segghen) so ontbreekt het hen noch aen 't bewijs/ hoe alle dese din-
 lenstelijghen op de kerckendienaers ende het Synode passen. Sommighe
 il / als dinghen die uyt goeder intentie van een mensche ghedaen werden /
 i in een sijn geheel quaet/ ende is daeromme sulck een werck te misprisen/
 een be-ent' grootelijck te verdoemen / hoe goet dat oock de intentie/ die
 verande mensche daerinne heeft. Als by exempel/ datmen den echten staet
 en uyt den Dienaren des Woorts verboden heeft om niet meerder suber-
 rs des hepdt de heylige Gods-diensten te doen/ende met min verlets haer sel-
 ihestel ven tot de gebeden ende ondersoekinghe der Schrift te begeven. So-
 poebel dantige dinghen/ hopen wy/ sullen die van Leyden inden Actis Sp-
 e late nodi niet binden. Daer sijn andere dinghen die goet sijn/ waer by een
 aer in goede intentie komende/ het werck seer goet ende prijfelijck wert : als
 pt soj wannermen jongers aen het studeren hout / om in toekomende tij-
 e doet den goede Overicheden ende kerckendienaren daer uyt te mogen heb-
 noorts ben. Sulx kommen die van Leyden inden Synodo niet misprisen.
 jch he (Te arbeypden dat het hooft met den gheheele lichame 't samen in een
 te doet coye/ dat is/ Magistraten ende onderdanen gelijcke tot de kennisse der
 nt hie Evangelischer waerhepdt/ ende openbare professie der repner Religie
 en oft ghebracht moghen werden/ is een seer loffelijcke intentie/ volghende
 e prae de ghetupgenisse des woorts Gods/ 't welcke leert dat de Dienaren
 des woorts soo wel den wijzen als de onwijzen schuldich sijn/ achter-
 Belan

Rom. 1. 7. 4.
Wicor. 2. 6.
27. ende 13.
7. etc.
Phil. 10.

volghende 't welke Paulus niet min Agrippan den Coninck ende andere
Sergium Paulum den stadthouder / als Onesimum den slaef ghehele vo
socht heeft inde schaeps roep Christi te brengen. Heeft dit nu heupt /
Synode booz / 't is goet : maer indien het onbequame of onbehoor- s wa
like middelen daer toe gebuycht / daerinne is het te misprijzen den v
't welke / oft alsoo is / sullen wy daer nae hoozen / ende hier nu inderdie
booz by gaen aenmercken / datmen altyts neerstelijck booz hem moedl. 2
sien / niet alsoo de goede intentien / veroorfaeckende de inboeringhe booz
van 't quade / te wederstaen / dat hier en tusschen de quade intentien de
dienende tot wechneeminghe van 't goede / inghelaten ende ghestijfchelic
werden : op dat wy den sotten niet ghelijck sijn / die het quaedt schuldende
wende / in een contrarie ende quader vallen. 'Tis waer : de rijck den v
dommen der Kercke ghelijck sy hier boozt brengen) upt goede ghelij
meeninghe vande Keligie gebaert / hebben de moeder eyndelijck verliche er
sonden : maer aen d' andere sijde ist niet min waer / dat de armoedende al
der Kercke upt goeder intentie vande religie / ende upt hate der Pausso n
selijcker hoochepdt ghebaert / de religie lichtelijck upt hongheren sal se die
ten sy datter in boozsien wert : pinneris is het niet te vreesen / dat hen d
ter haest Constantin weder opstaen sullen / de welke de Kercken men
dooz hare overbloedighe mildichepdt teghen hare intentie sullen ver boozt
derben. Tzannie is seer quaet / die na eyghen lust regeert / ende nielen gr
nae goede wetten / niet vraghende na den haet / wanneer se slechtichheit
werdt ghebreest : Maer daer gantsch gheen regiment noch ontsicht niet de
is / gaet het noch argher toe : Sijn wy de tzannie des Pausdoms Gods
ontbloden / laet ons toetsen dat wy in gheen ongebondene licentien
des libertijnschaps / streckende tot alle confusie ende onordeninghe sich is
verballen : want hier inne heeft de waerschuwinghe onser wederlinghe
spreekten plaets / Dat wy de stompe roede niet wech werpen, om op onkeren
een scherper te halen.

Maer (seggen sy) 't ghene ghy luyden ons boozstelt / is of Godden ni
woordt, of 't is om goede ordinantien te stellen in 't gunt dat in God dat het
woort nae teghenwoordigher gheleghentheynt niet ghenoechsaem ghebaert in
particulariseert is, Ist Godts woordt ; laet u dan ghenoeghen, datmen
wy de boecken van Godts woordt in grooter reverentie aennemen en we
Ist om goede ordinantien te stellen in Godts woort niet uptgedructe adert
laet het in onse Christelijcke vrijheyt die aen te nemen of niet / want te
't is ghenoech dat wy ons aen den reghel Christi binden / den welc wy
ken volghende wy sekerlijck weten dat wy niet dwalen moghen : maer dese
de Synoden ende decreten volghende sijn wy dies niet versiet discipline
Hier op segghen wy tot antwoorde : Op tweeerley wijsse woort die be
ghesepdt / dat peimandt het woort Gods boozstelt : de eerste is / want en
neer de bloote klare woorden der Schrifuere tot des menschen seelmael
ringhe of vermaninghe boozt ghebracht werden / sonder eenich ar
gument of besluyt daer upt te maecken : als die ghene doen / de welc ordon
ke een plaets der H. Schrift van woort tot woort boozlesen. De
andere

13
 En derderwijse is / wanneer pemandt eenighe leeringhe of vermanin-
 ef ghehe booz stelt / die hy upt de clare ende letterlicke Schrifte be-
 nu heeft / hoewelse van woort tot woort daerinne niet bevonden wert:
 chhoor: s wanneer pemandt leert / dat wy alle in sonde ontfanghen ende ghe-
 rijzen: en werden: datmen alleen dooz 'tgheloof in Christus gherecht-
 nu inderdicht wert: ende datmen de kinderkens der Christenen doopen
 in moedl. Dit lesse houden de Remonstranten hopen wy / booz Godts
 ringhe woort / so wel alst eerste: ende also nemen sy booz Godts woort
 tentien de argumenten ende beslyttinghen upt de H. Schrift rechtfin-
 hestijflich ghetoghen / ende ontwijfelich volghende / t sy datse hen by
 t schuonde inde Predicatie / ofte by gheschifte inde boecken voorgeda-
 rijck hen werden: ten waer dat sy van sulcker opinie waren / dat tot een
 goederghelijck onlanx in een boecken upt ghegheven is) dat alle monde-
 ch verliche ende schrijfteliche upt legghinghen van Gods woort op hielden/
 moedende alleene de bloote Schrifte boozghelesen worde. Maer dat sy
 Paus also niet gheboelen / blijkt ghenoch upt de oeffeninge der Predica-
 en sal se diese in hare stadt hebben: hoewel sy hier seggen: Laet u genoe-
 dat hen dat wy de boecken van Gods Woordt in grooter reverentie aen-
 kercken: 'twelch wy also nemen moeten / datse by de boecken van Gods
 en ver boort oock die verstaen / de welcke / hoewelse gheensins in ghelijc-
 de nieten graedt ende weerdicheit niet de bijbelsche Schrifte (die den
 slechtichste aller leeringhen is) sijn te houden: nochtans / wanneer se
 ntsich niet den selven ober een komen / niet recht gheseyt moghen werden /
 soom Gods woort ons booz te dragen. Dewyle men dan al wat de men-
 tentien ons boozstellen in religie saecken / nae den boorsz. regel schul-
 inghe sich is te examineren: Soo ist dat wy / belangende de Kerckenorde-
 wederlinghe / van de welcke hier de questie is / vrymoedichlijck dooben ver-
 op onkeren / datter niet in is / 'twelch teghen de H. Schrifte strijden
 oude. Ende nochtans behemmen wy / dat de dinghen daerinne begre-
 Godden niet eben ghewichtich sijn. Want de sommighe sijn soodanich /
 God dat het wesen ende substantie der Kerchelicher discipline geheel ende al
 n ghehaer inne ghelegen is: als by exempel / dat gheen Dienaer der Ghe-
 en, dat epite opghedzongen sal werden: Dat de Dienaers ondersocht sul-
 nemmen werden in leere ende leven: Datse niet den Ouderlingen hare ver-
 druckaderinghen sullen houden / om van 't ghemeene wel baren der Kerc-
 / wante te handelen: Datse niemant ten Abontmale toelaten sullen / die
 welop weten dat onbequaem daer toe is / etc. De andere sijn soodanich /
 : machatse wel niet eygentlich het wesen ende de substantie der boorsz dis-
 elier discipline der Kerche self sijn / maer nochtans alsoo tot goede ordina-
 wortie behooren / dat sonder de selve het principaelste lichtelijck verba-
 / wanten / ende confusie inbreken soude: als daer is. Dat ten minsten een-
 en leemaet swerchs de Kerckenraedt 't samen come: Dat de Vader sijn
 ch arkindt ten Doop presentere: Ec. De eerste soorte deser kercheliche
 weidomantien is alsoo in Gods Woort ghegrondet / dat gheen

7. Col. 14.
Phil. 4.8.

Kercke 't samen een welgestelde Kercke Christi kan sijn / en eben
die dinghen ontheeren: daeromme sijn inde byzhepdt der Kercke
ghelaten mogen werden/ dewijle het vaste onbrekelycke regelen sijn
hoewel eensdeels niet letterlyck van Christo gegeven/ nochtans
Christi woorden ende 't gebuyck sijner Apostelen sekerlyck genoemt
Wengaende de tweede soorte: hoewel men de Kercke daer aen also
mach bindē/ als aen 't voorgegaende: (wāt het konē kan dat sonder
misdoen door eenighe voorgevallende occasien anders gedaen werden
Soo behoort nochtans een alghemeyne ordnantie te wesen/ die
ghereformeerde Kercken deser landen ghesamenlyck houden. Deest
tot wechneeminghe der supberheyt der leere ende Kerckeliker disci
pline of superstittie eenichsins tendert / behoort allesins ghelyck
lyck verhoert te werden: Alle dingen behooren geschickelyck ende n
ordē toe te gaen: Wat eerlyck is en wel luydt/ daer isinē schuldich
te staen/ ende 't ghene alsoo gheordneert is / te onderhouden. Denghe
dinghen na sijn eyghen fantasie alle daechs te veranderen/ is ghe
byzhept/ maer een licentie. Ende nochtans/ dat het inde Christel
ke byzhepdt staet / de reghelen der Kercke tot ordene dienende/ wa
neert de gheleghenthepdt eyscht/ te veranderen: wert selfs int laet
der Kerckenordninghe aenghewesen: doch alsoo dat niemandt
zijn eyghen hant lichtelyck een veranderinghe aen rechte. So we
schen wy dan dat myn V. V. van Lepden Godts woordt inder da
niet grooter reberentie aennemende/ ghelyck sijn betuyghen/ die
dinantien niet wederstaen noch beletten/ d'welcke niet Gods woord
accoorderende/ ende uyt den woorden Gods genomen sijnde/ tot beho
denisse der supberer leere ende der Christeliker discipline dienen.
Maer sijn segghen: Dat tot allen tijden de Concilien/ Synod
ende decreten weynich vruchtsghedaen, ende altyts vele quaets veroo
saeckt hebben. Ende nochtans was de vergaderinghe der Apost
len ende Ouderlinghen te Jerusalem een Synodus/ ende heeft be
vruchts ghedaen / ende gheen quaet/ maer veel goets veroorsaeckt
ghelyck sijn selfs bekennen / dat het een seer wicthighe saecke betref
ende dat een fundament aldaer gheleyt is, waer op wy sekerlyck bou
wen moghen. Hoe accordeert dit niet malhanderen? Oft is het e
nighe Synodus der Apostelen voor een goet Synodus te houden
ende sijn de andere al te samen weynich vruchtbaer? Dat behoort
men (onder correctie) niet soo onbedachtelyck te segghen / ende ni
cene schrabbe alle de Synoden / die daer nae gheboelcht sijn / do
te halen. Maer heeft van het Concilium van Nicea niet veel vrucht
ghedaen / daer doch 't selfde dien noodighen arrijckel vande een
ghe eenwesentlycke Godtheydt Christi niet den Vader ende den
Geest/ uyt der V. Schrift teghen Arium soo dapper voorgestaet
bevesticht / een heerlycke belijdenisse des gheloofs ghestelt / en
onder de eenichepdt der selve soo vele herders ende Kercken
ghebracht end' ghehouden heeft? Ick late nu staen meer and
re goet

15
 goede ende nutte dinghen / die aldaer beslooten ende oock upt ghe-
 rechte gheweest sijn. Zoo is dan den Godsalighen ende vromen
 handelinge deses Synodi hooch-nut ende profijtelijck gheweest:
 doch wy bekennen wel / dat tot dier tijdt de Arsaensche raserijen
 niet al te mael wech ghenomen sijn gheweest / ja daer nae door
 sonder sijn noch meer toeghenomen hebben / als te vooren / upt oorsaecke
 dat de besmettinghe in des Keyzers familie kruppemde / de Arsanen
 en / die in hem wat voozstandts kregen. Maer wie sal een Medecijn-
 a. Dier bestraffen / die eenen patient het seijn van 't herte drijft / ende
 her dier 't lijf doet behouden / hoewel door eenighe quade toeballende ac-
 helijck dencken een been of een arm in eenighe meerdere quellagie ende passie
 ende m' heraecht? Oock mede plecht niemant / die eenich verstandt ghe-
 llich pupcht / upt den uptghanch der saecke vanden aenslach te oordeelen:
 D'enghesien dickwils de allerbeste raetslagen seer qualick / ende ter con-
 is ghefarie de aller soetste seer wel gelucken. 't is pinniers hemelijck / dat
 hristelij Apostelen / alsoo daer swarscheit ende questie geresen was om een
 de / w'rtijckel der leere / een Synodum / als een bequame remedie tot wech-
 nt laet eminghe van dien / ghehouden hebben / onghetwijfelt niet upt eyghe-
 landt er wijsheyt / maer door in gheben des Geests Christi. 't is on-
 So wechbaer datse den Kercken / die na haer komen souden / daerinne
 der dan exempel voozgeschreben hebben / in ghelijcken ghevalle na te
 / die volgen. Hier op siende / hebben de Kercken tegen de raserijen Arj /
 woort / synchetis / Nestorij / ende anderen / Vergaderinghen ghehouden:
 t behoere heeft daer soo veel segghens toe ghegheben / alst hem beliefs-
 lenen. de recht ghesinde sijn daer door 'tsamen ghehouden ende meer in
 Synoden sin end' gheboelen verlinocht gheweest: sommighe van haven
 veroozlinghen afghetrocken: den boosen de ontschuldt meer benomen.
 Apostelen datter dickwils quaet nagheboleht is / ende dat de boose men-
 eest v' den ende bedrieghers (ghelijck ons Gods Woort updruckelijck
 oorsaeck aerschoudt / dat gheschieden sal) tot den quade vooztghegheuen sijn / ^{2. Tim: 3}
 betrefelijc ende verleydt wordende: daeromme moghen de ver- ^{13.}
 ck bozaderinghe niet terstont voozt wepnich nut ghehouden werden.
 s het die sal niet waerheyt segghen moghen / dat na het Apostolische
 souden synode alle dingh int stuck der leere vande Rechtveerdichmaec-
 sehooznghe des menschen / effen toeghegaen heeft: immer wie sal niet
 ide n' waerheyt loothenen konnen / dat oock daer nae de Joden haer be-
 / dozuchnisse / als noodich tot de rechtveerdichmaeckinghe / niet min
 ozych te vooren ghedreben hebben? De eenighe briez Pauls totten Ga-
 eenlyken han ons hier op beschepdt doen. Wie salt oock / die in eenighe
 den v'elichheyt staen wil / alle de Synoden int ghemeyn laten ontghel-
 estaelen / datter niet wepnighe tribulente of beroerlijcke / meest oock alle
 / en sp' bewopen met eenighe exempelen upt den historien ghetrocken / dat
 ter eke Concilien met haer voornaemste hooft de Paus, oorsaecke tot den
 and' ruffelycken Keyserdom ende tot de groote mutatie van rijcken ghe-
 e goet gevee

gheven hebben. Maer wien is niet bekende / dat hoe een d'ich hof / aen
lijcher ende noodigher is / hoe het d'ichwils meer ende met meer daer
schade misbruyckt werdt? De bekeeringhe der Heydenschen Keyssers
ten tot den Christelijcken geloofte / was een seer hostelijche saechen: maculien
de Satan heeft dit middel wel weten te misbruycken tot verberfeninge
der Bisschoppen ende verberf der Kercke. Pimmermeer soude de Sloghe
noti den Rijcken deser wereldd eentich quaet ghedaen hebben ghedaen
ten waer dat sekerre Bisschoppen / als die van Roomen ende Constantere
tinopelen / in aenmerckinge der Keyserlijcken residenten inden selver del
Steden / tot Oversten hoben alle andere Dienaers der Kercken ghes
stelt / ende daer na de Bisschop van Roomen tot inden hoochsten be
ghraedt der waerdicheyt verheven / ende met vele rijckdommen begheert
recht hadde gheweest. Maer nu isser goet in te voorszien / dat dit nu
geschiede: Want gelijckerwijs dit het beslupt bande Kerckenorden in v
is / Dat geen Kercke over andere Kercken / geen Dienaer over andere Dienn
ren / &c. eenige heerschappye voeren sal: Also sullē de Overicheden de haer
daer aen houden / dat die ordinantie altydts naerstelijck onder houdencie
werde / ende dat de Dienaers des Woordts niet een seeliche alimereh sijn
tatie te vreden sijn. Want wat soude onbilliker sijn / dan der Kercken
he Christi te onnemen / 'igene haer van Godts weghen toebeshooz / d'p
om die swille dat haer eertijds dooz misverstant ende supersticie gheue
geven is / dat haer niet toe quam? 'Tis recht dat men uproepē wint?
des Satans is: maer alsoo nochtans / dat men laete wat Christi iheron
Het komt der kercke niet toe landen ende steden in te slichen / ofen in
de rijcken der wereldd ober te setten: Maer daeromme ist niet ghelwel
sepdt / dat haer niet toekomdt hare verghaderinghen ende Synodeft he
te houden / welck recht haer Christus selve ghegheven heeft. Dars als
men haer dan dit laete / ende dat onthoude / of soo sijdt tot haer treck verst
benemie. Om dat de Joden muysachtich ende opzoerich waren: en
ende het jock der wereltliche Overicheydt wel begheerich waer ghew
van den hals te werpen / daeromme was de vreesse ende aenflach v
rodts niet te rechtbeerdigher / als hy hem verstooyende ober den niet
ghebozen Coninck Christum (wiens rijck doch van deser wereldd v
niet was) hem socht om hals te helpen. De Overicheden sijn beg
wel toe / dat sy oock soodanighe een vreesse niet hebben / noch die
ghelijcke aenflaghen maechen teghen de regheringhe deses gheest
lijcken Coninck: Wandt die vreesse is onnoodich / ende d'aenflaghe
onghererhtich.

Dat sy segghen / dat dooz dit Synodus Hollandt ende Zeelandt w
fouden moghen hooft van alle d'andere provincien werden, mitsd
haer dry stemmen werden toegestaen, daer gheen andere provincien
halven Vlaenderen dat twee stemmen hebben fouden) meer als een
meghegunt wort: Het welcke of wel een aenlockel voor haer schijn
wesen, soo sy oock anders, als na haren sin haer schicken mochte
al dan oock de verstroyden in vremde landen haer oyerstemmen fouden m
ghē

17
 nen, ende alsoo de vreemden over ons alle ghelijck heerschappye krijgen
 haer door doch anders, als door quasi Paus macht hebbende Synoden?
 meerdaer op behoeven wy nauwer anders tot solutie boort te brengen/
 in Keyser 'tghene dat hier boven vande afdeelinghe der Classen ende par-
 tie: maculieren Synoden verhaelt is. Nochtans moeten wy de ydelheit
 effineser aenblachte wat naechter ontdekken / op datse de kinderen selfs
 de besloghen sien. Mengaende dan de verstropde Kercken / daer van hier
 gehad gesepdt wordt: sullen de lesers weten / dat daer by verstaen werden
 Constancien Kercken / die van een andere taele ofte oock natie sijn / dan die is on-
 en selver dewelcke sy resideren / ende behooren doch tot de Nederlanden:
 sien ghy daer sijn de Walsche kercken / die inden Nederduytschen provin-
 oochsten verstropdt sijn. Item / de Nederlandtsche kercken / die noch in
 en begheert sijn ende Engelandt sijn / ende dierghelijcke. Dese heb-
 t die nu (na het ontwerp des Synodi) vier stemmen / daer boort acht
 denin provincien / in welcken nu de Reformatie is / thien stemmen heb-
 re Diem. Ghenomen nu / dat in desen kerckelijcken vergaderingen soo be-
 de haer aen ghelegghen ware (alst nochtans niet en is /) dat d'een pro-
 choudanie een stemme meer heeft / als d'andere: hoe salt dan noch warach-
 alimerh sijn / dat Hollandt end' Zeelandt na upt wijsen des Synodi / wel-
 er Kercken mogen thoost van alle d'andere provincien werden / overmits
 besloot / dyp stemmen hebben: daer doch Vlaenderen met een andere pro-
 tie ghynde gherekent / soo wel dyp stemmen heeft / als Hollandt ende Zee-
 repe wylt? Is Vlaenderen end' Brabant het hoost niet met dyp stemmen:
 Christi kerckinne salt Hollandt end' Zeelandt wesen? Want dese houdt-
 en / of en immers soo wel boort onderschepden provincien als d'andere /
 niet ghewelse onder eenen Graef behooren. Eben soo weynich grondts
 Synodeft het / dat sy segghen / wanneer Hollandt end' Zeelandt haer an-
 Dats als nae den sin des Synodi mochten schicken / dat aldan oock
 r treck verstropden in vreemde landen haer souden konnen overstem-
 waren: ende alsoo de vreemden over ons alle ghelijck heerschappije
 waerghen. Wandt of wel de verstropde kercken niet iij. stemmen
 ach dyp stemmen van Hollandt ende Zeelandt overwinnen / souden
 en niet van alle andere provincien al overstemt hebben? Of souden d'an-
 wercke provincien haer selven mede onder de heerschappije der vreem-
 den sijn begheben / ten minsten dat Hollandt ende Zeelandt onder dwang
 ich die gehouden mocht werden? Ende of Hollandt end' Zeelandt van
 gheest al overstemt quamen te werden / soude daeromme sooda-
 islaghe een overstemminghe plaetse hebben / om sekerere kercken
 oft over d'andere te maecken? Het Synodus selve sepdt / Dat
 heene door de meeste stemmen goet ghevonden is, voor vast ende
 andt wendich sal ghehouden werden, ten sy dat het bewesen werde te
 mit die tijden teghen het Woort Gods, ofte teghen de artijckelen inden ghe-
 ten (b)alen Synodo besloten, so langhe als deselve door ghe en andere ghene-
 ne stemme Synode verandert sijn. Nu ware immers soodan ich een besluydt
 schijn in primaerschap / niet alleen teghen Godts Woort / maer oock te-
 ochten den m
 ghe

ghen den acht end' 'tseftichsten artijckel des Synodi selve: Den in
 omme hebben alle dese teghenwerpinghen / selfs gheen en sehtere
 van vasticheydt: Ende alle onpartijdighe Magistraten sullen he te
 ons bekennen / dat de distinctie der Classen ende Synoden / alst de
 tot ordene ende ghoede bedieninghe der kercke ghemaecht / ghalken
 distinctie mede brenghet inde politische Jurisdiction / noch eenigelijc
 gherechticheydt in sulcken saechen gheeft of neemt: waerom man
 oock de Heeren / onder den welken de vzeemde kercken resident / s
 tot gheen heerschappije / ober dese landen konnen komen. Maer hen v
 ons op sulcken klaren saechen niet langher blijven staen / niet lertel wijl
 op het bitter verwojdt van Paus macht te ghebruycken: want deerd
 Synoden hebben [Godt lof] int minste niet daer na ghestaen / elach
 wenschen alleen dat de macht ons Heeren Iesu Christi in sijne kerck
 onghescheepndt behouden / ende desselven bevel en d'vzdomantie n
 gekomen mach werden.

1. Cor. 5:14

Sy gaen voort en spreken oock op de menichfuldicheyt der Synode ten
 By den Apostelen [segghen sy] is den gantichen tijt haers loops g
 duerende, ende ruym over dertich jaren gheprescribeert weelen
 maer een eenich ghenerael Concilium ghehouden, van een saecke
 het eenighe fondement in Christo betrefte, ende niet wel anders
 slecht kon de werden. Dit fondement nu ten vollen gheleydt sijn
 moghen wy in alle seckerheydt daer op bouwen, ende dorven niet
 dry jaren nieuwe Synoden houden &c. Op antwoorden / Dat he e
 niet verstaen / wat sy hier bande prescriptie van dertich jaeren
 ghen. Indien sy segghen willen [alst schijnt] dat de Apostelen r
 XXX. jaeren in haren loop gheweest waeren / als het Synodum
 houden worde te Jerusalem / soo faelgheren sy gantsche xv. ja
 in haer reekinghe: want de Chronijcke wijst upt / dat het ghe
 is int xv. jaer na het lyden Christi. Op sien oock niet / wat pres
 rie dat hier is: Ende om voort niet te disputeren / hoe vele Syn
 de Apostelen ghehouden hebben [wandt dat die van Leyden sou
 willen segghen / dat de Apostelen maer eens in xxx. jaren Synod
 hebben ghehouden / ware ons so licht te loochenen / als hen te
 sekeren / soo sullen sy ons immers wel toestaen / dat het fonde
 der onberdiender rechtveerdichmakinghe dooz de enkele ghe
 Gods in Christo / niet eerst in het Jerusalemse Synode / ma
 te vozen ghelept is gheweest. Dewyle sy dan om de verstoorde
 Kercke / die dit fondement om stieten / te wederstaen / ende / aeng
 de de onderhoudinghe der Ceremonien Moyses / een ordene te stel
 haer Synodum ghehouden hebben: so moghen oock de kercken e wat
 wanneer of de selve / of eenighe andere fundamentale leeringhan sijn
 dooz de letteren bestreden werden / ende de Christeliche Keltighe
 perijckel komt / tsamen komen / om de supberheydt der waerheyt
 beweeren ende voort te staen. Men weet / dat inde Kercke licht
 eenighe besmettinghe der leere / of verscheydenheydt van Cerecht de

19
 be: **D**an in kerck dat de **S**atan niet rust / door sijne instrumenten de
 men schteren/die in groote menichte op de baen zijn / oock de **D**ienaers
 sullen die te befineten: **S**oo ist dan van oudts door seer mit aenghesien/
 en/ alst de kercken goede corespondentie ende vaste ghemeynschap mer
 / gheskanderen stelden/ om in eene belijdenisse des gheloofs / oock in
 ech eenighelijckformicheydt der Ceremonien te volherden: 't welcke niet be-
 daerom amelicker gheschieden kan / als door de Synoden. **D**och sonder
 resident / soo vallender dagelijcx inde kercken ende mindere vergaderin-
 Maer hen vele swaericheden door/ die aldaer niet besicht konnen werden/
 ter lettelwijse te swaer sijn: of dat de personen / diese aengaan/ haer toe-
 want eerdere versaelinghe beroepen: 't welcke hen niet ghewengherdt
 staen/ elach werden/ overmidts anders de onnosselheyt lichtelijck door
 me kerzannije ofte onberstandt verdrucht ende veronghelijck soude mos-
 antie nien werden: daeromme de appellatien van oudts oock inder ker-
 Christi ghebruyckt sijn gheweest. **D**it is de oorsaecke/ waerom
 r Synoden ten allen dyp jaeren verozdenit wordt een gheneraale Synodus op
 loops g
 weelen
 saecke
 anders
 ydt sijn
 en niet
Dat
 jaeren
 elen r
 odus
 rb. ja
 t ghes
 t pres
 Syno
 den sou
 Synod
 en te
 onder
 e ghes
 / mag
 ozder
 aengel
 te stel
 rcken
 ering
 stelijck
 erheyt
 lichte
 Cerest
 heyt
 gelijck

gelijck wy sulcx aen hare E. E. over lange versocht hebben. eyde
 Nu hoornen wy tot d'p andere aenklachten / int eynde der Remoncelck
 strantie teghen het Synodus voozdt ghebrachdt: Dat namelijk striete
 Synodus niet alleen Ecclesiastieke of Kerckelijcke dinghen handelullen
 maer oock politijcke / die teghen de authorityt der Overscheydt sijn. T
 teghen t'uyterlijcke welvaeren ende vyfheydt der ghemeynen onder chey
 ten / oock teghen de verbreydinghe ende verlamminghe der familiadien
 Maer op wy aldus antwoorden. Wy hebben hier boden ghehoort de
 dat onder anderen inde kerckenordeninge / alhier in questie / vercondic
 dent is: Dat inden Kerckelicken t'samenkomsten, t'kleyn of groode B
 gheen andere dan Kerckelicke saecken, ende t' selve op Kerckelicker wijen en
 ghehandelt sullen werden. Welcken artijckel daer toe dient / dat inden
 politijcke regeringhe niet vermenicht worde / aen he
 ghesien het Gode beliest heeft de selve te onderscheyden / ghelijck o
 eenen mensche ziele ende lichaem: t'welcke inder Schysfure g'syno
 noech te sien is. Soo wert dan geboden inden kerckelicken t'samenbert
 komsten alleen van kerckelicke saecken te tracteren: als die de lre van
 re/bedientinghe der Sacramenten/Christelike Censueren / ondaer p
 houdinghe van goede kerckelijcke ordene / verhoedinghe van ergheym t
 nissen ende wechneminghe van kerckelijcken gheschillen / aenghaet de
 Ende dit niet op politijcke wijze / als met schysfelijcke replijckberes
 ende duplijcken / dooz procureurs end' advocaten / met examinande w
 van ghetuyghen / met bedinghe Ec: maer op kerckelijcke wijze: aertwij
 met voozstellinghe des oordeels Godts / met mondelinghe verhoer te
 ringhen / ende met liefelijcke persuaasien upt den woorde des Heerordeel
 Ec: Heeft nu het Synodus hem niet andere dan Ecclesiastijcke saaken
 ken bemoept: soo heeft het soo wel teghen sijn eyghen ordinarie / mer te
 teghen Godts Woordt selve ghedaen / ende wert niet rechte ghestraft Ou
 dewijle het sijn eygen bonnis vooz hem brengdt. Mer laet ons benidig
 sien / of ment bevinden sal.

Joan.
 18. 16.
 Luc. 11.
 27.

Ende soo veel ten eersten aengaet de verhozinghe vande aenclach
 tept der Overicheyt / daer sy van spreken: aenghesien sy het Synodere
 dus beschuldighen / dat sy van weghen harer ghemeyne ende publijcke ordi
 goederen, ende in haeren officie niet anders als Vasallen des Synodi haerder
 fouden ghehouden werden, midts t'aennemen der verhandelinghe in lers di
 Synodo: midt dien dat sy setten dat de nominatie ende electie der Predic
 kanten by der Gemeente, ende by der Overicheyt de approbatie sijn. Soo bi
 soude, Ec: soo sullen wy eerst den artijckel verhaelen / daerinne van ghes
 de beroepinghe der Predikanten / ende met naemen banden gheen reger
 die te voozen noyt ghediendt hebben / ordnen ghestelt wert. De Welcke
 relijcke beroepinghe der geenen [seyd het Synodus] die te voren inden de
 Dienst niet geweest sijn, bestaet ten eersten in de verkiepinghe, de welcke
 ke gheschiden sal door den Kercke raet ende Diakonen, mitsghaders becozu
 oordeel der Classe, ofte van twee of dry naestghelaten Dienaren, mende
 bidden ende vasten. Ten anderen int Examen, ofte onderloeckinghe timot
 bey.

eyde der leere ende des levens, dewelcke by denselven staen sal, vanden
 Removellen sy vercoren werden: wel verstaende dat nieuvelingen, mis-
 selijck strieters, monicken, ende die andersins eenige secte verlaten hebben, niet
 handel allen toegelaten werden, voor datse ettelicke maenden langh beproeft
 leydt sijn. Ten derden inde Approbatie ende goetkenninghe; beyde, der Ove-
 onder cheydt doende professie vande ghereformeerde Religie (dewelcke de
 familienaeraenghegevensal werden) ende der gantscher Ghemeynte, wan-
 gheloofer den naem des Dienaers den tijdt van xiiij. daghen inder Kercke ver-
 le/ verdoondicht sijnde, gheen hindernisse daer teghen ghekomen is. Ten laetsten,
 of groode Bevestinghe inder Ghemeynte, dewelcke met behoerlicke stipula-
 ker wijzen ende afvraghinghen, endesoo het de gheleghentheydt der Kercke
 / dat sijn mach, met handtoplegginghe, 't sy inder Kercke opentlick, of
 de/ gaue het gheleghen is, inden Kerckenraedt of Classe, doch altydts
 helijck met openbare ghebeden toegaen sal. Hier bestraffen sy dat het
 ure ghesynodus possessie pzentendeert / die het niet en heeft / ende der
 t same overicheydt als van 't sijne mede wat toestaet: Want (segghen sy)
 e de lre vant Synodus zijn noch noyt in possessie gheweest, dewijle sy al
 onder possessie ons, ende wy vanden haren niet te bedancken hebben.
 nerghe om hier op te antwoorden: soo sullen wy gaen besien / wat recht
 inghaet de kercke heeft inde beroepinghe vande predicanten: wie de
 ephelijck ghereformeerde kercken inde possessie van dien inghestelt heeft:
 ammande wat den Overicheyden toe behoort. Mengaende 'trecht: ghelijc-
 wijse: aerwijs niemant de kercke Christ behoort te bedienen / of hy is
 e verhoer toe bequaem: alsoo wijst de natuerliche reden self upt / dat het
 Heerordeel vande bequaemheyt dien alleen toe behoort / die de gabe
 iche sijn Godt daer toe ontfanghen hebben. Nu zijnder gheen bequa-
 ntie / mer toe / dan de ghene die sels inden Dienste des Woords ende
 hestraft Ouderlinghen ghestelt zijn. Soo ist dan het werck der kerc-
 t ons vendienaren / inde beroepinghe der Predicanten / om te sien na per-
 men die bequaem souden moghen wesen: ende sulcke ghebonden
 a uthoebende / te ondersoecken / voornamelijk inder leere / ende oock ten
 t Synhderen int leven. Hier toe sijn sy onder anderen vanden Heere self
 ubliche ordonneert. Want dewijle sy vanden Heelighen Gheest / Re- 1. Timo.
 odi haerders of Voorstanders / Leydscapden / Opfenders / ende' Her- 2. 17.
 he in lers der Ghemeynte / oock Hupshouders of dispensiers Gods ge- Heb. 13.
 r Predemt werden / ende dit gheen pdele namen noch certytelen sijn: 17.
 atie Also volcht dat haerluyder ampt is / de Ghemeynten / waer over Act. 10. 6.
 me van ghestelt sijn / in dit stuck / 'twelck een vanden principaelsten is / Ep. 1.
 gheen regeren ende te leyden: alsoo dat hen / representerende de ghehee- Tit. 1. 7.
 de Welkercke / toecomt op te speuren / te nomineren ende te ondersoe-
 ren inden de ghene die de kercke bedienen sullen. Alsoo hebben Paulus
 de welcke Barnabas Oudsten inden Ghemeynten verordineert /
 aders Act. 14. 23. Alsoo heeft Paulus / neerstelick beschreven heb- 1. Tim. 4.
 ren, mende / boedantich een Opfender moet sijn / van Christi weghen 14.
 kingh Timotheo met synen mede Oudsten (ghelijck hy sels mede vant
 bey

Collegie

Maer den misſtaecht ſeer / dat inden artijckel ſtaet / Der Overſcheyt doende profeſſie vande ghereformeerde Religie: want dat duynderh ſp ons alto na: indienſe profeſſie doet / dat menſe alſdan aenſprek

23
 Maer so niet / datment sal laten blijven. Waer upt sy besluyten /
 dat het Synodus poocht hooft vande Overicheydt te worden.
 / en / ant (segghen sy) ist by aldien dat sy verstaen by dat woort Refor-
 merche gheert, een Religie die het verstaen van het Synodus geconformeeert sou-
 et volc: sijn: soo soude de Overicheydt dat privilegie niet anders genieten, dan
 hemel: een lidt welende van't lichaem, daer van het Synodus een hooft we-
 rden / en soude, ende by feyl van desen, so soudent of de Kerckelijcke creatueren
 e is blis Synodi meesters ende dispensers der geestelijcken goederen, die een
 bevest: het deel vande publijcke rijckdommen sijn, gehouden moeten werden:
 recht de daer soude in Overheyt niemant moghen gheadmitteert werden, als
 hebben e creatueren van het Synodo. Dit sijn haer woorden: dewelcke ver-
 : gelat: alende / wy ons grootelijc bedroeben / dat een Magistraet / die
 dert sou: penelijc inde publicatie Anno 79. te Leyden ghedaen / bekennt de
 acht en: religie in onsen kercken gheoeffent na den Woorde Gods voer puer /
 nen D: yber / eenbondich ende oprechtelijc ghereformeeert te sijn / hem
 reke: waer berichten van eenighe werregeesten of spotters / van welcken
 : Kerckesen woorden schijnen te komen. Sy weten wel wat by de gerefor-
 : behome: meerde religie verstaen wert / ten sy datmen segghen wil / datse niet
 ligie verstaen / wat religie sy luyden (als oock d'andere Staten) beloofte
 volch: de gheswozen hebben met sijne Excell. te helpen handthouden.
 ctie) de Confessie ende Catechismus sijn alle man in handen / die de som-
 : te dat: der warer ende supere leere onser Kercken verbatten / ende met
 ant: waer verstant niet van eenen Synodo / maer der H. Schrift (die wy
 : is) voer den eenighen rechtsnoer houden) gheconformeeert sijn. Wy
 : heb: moghen door Gods ghenade met waerheyt verklaren / dat wy de
 : wat: waerheyt der religie na de conformiteydt ende overeenstemminghe /
 edican: met eenigher menschen / maer met Gods verstant ende wil-
 : sen af: afmeten: Soo salmen oock niet bewijzen / dat het Synodus hem
 : ons ght als een hooft der Overicheydt of der Kercke opgheworpen / of
 / delwa sulx int minste ghestaen heeft. Doch ghenomen / of het Syno-
 : dlich elc wilde segghen / datmen int stuck van aenneminghe ende ver-
 : inge d: singhe der Dienaeren des Woorts / gheen Overicheden kennen
 : enaer: al / dan die alle ende peder openbare professie ghedaen hebben van
 : e al e ghereformeerde religie: Hoe salt noch waerachtich sijn: dat / soo
 : obeit: erre de Overicheydt gheen professie doet / een van beyden sal moeten
 : zrecht: olghen / dat namelijc / of de kerckendienaers (want dese verstaen sy
 : gratia: de kerckelijcke creatueren des Synodi) meesters ende dispensers
 : den vande geestelike goeden sijn sullen / of dat in Overicheydt niemant
 : : danc: moghen gheadmitteert of toeghelaten werden / als diet den Sp-
 : heeft: doo wel behaecht? Hyt wat oorsake vallen sy hier van't stuck der
 : schuld: eckiesinghe der Predikanten / op de meesterchap ende dispensier-
 : eracht: hap vande gheestelijcke goeden? Laet ons aenhoozen de woorden
 : es Synodi / daer op sy schijnen te sien. Int thiende artijckel staet:
 : er Over: De ghemeenten sullen sorghe draghen, dat haren Dienaren behoorlijck
 : t duy: onderhou ghegheven werde. Item Artijck. xi. Wanneer het ghe-
 : ensp: schiedt,

schiet , dat een ghetrouwe Dienaer door ouderdom of krank-
 heyt ghebrocken sijnde , sijn ampt niet langher bedienen kan : soo
 het der Ghemeente toestaen te besorghen , dat hem ex bonis publi-
 so veel toegheleyt werde , daer op hy de reste sijns levens bequam-
 lijck ende eerlick door komen moghe : dat ook de weduwen en
 welen der Dienaen niet vergheten werden. Dit sijn de woordes-
 waer op sy / mitsgaders op de woorden inden boken ghemelden
 tijckel verhatet / haer boozgaende argument tinnieren. Maer de leer-
 tinnieraghe valt ober hoop / wanneer men insiet / dat dese artijckelen
 niet anders verklaren / twelck primers naectelijck blijct) dan / gelyck
 lijckwijs het der Dienaren des Woorts ampt is / haren gheme-
 ten trouwelijck te dienen ende altydts by te blyben: dat also wederom
 nie der Ghemeenten officie is / haren Dienaeren onderhout des leven /
 te doen / en deselve / den tijt haers lebens in haren Dienste overgh-
 bracht hebbende / en nu afgearbeyt sijnde / niet te verlaten : noch ooc
 na datse deser werelt overleden sijn / hare behoefstige weduwen en
 kinderen te vergheten : Dat sy daeromme dooz hare Opfenders en
 regeerders sozghen sullen draghen / ende arbeypden / gelyck de
 dikanten by haer leven / ende haren Dienst gheduerende / ter o-
 nantie der Staten / een eerlijck onderhoudt toegheleydt werdt / dat al-
 den goederen die tot Gods salighen ghebruycke / van onsen booz on-
 ren ghemaect ende ghedestineert sijn : dat oock also haer luyden / den
 dienst dooz ouderdom afgheleydt hebbende / ende na haren doot / den
 ren weduwen ende weesen (ten waer datse ghenoech van haer seer be-
 ven hadden) upt den selven goeden een eerlijck onderstant : by den sel-
 ven Overicheden ghedaen werde : op dat de Christelijche liefde en
 danckbaerheyt gheoeffent / ende der menschen herten tot de Studie /
 Ministerij ende Theologie niet onlustich ende slauw ghemaect we-
 den / wanneer soo wel de Dienaers / als hare schamele weduwen en
 weesen / of verlaten quamen te worden / of met droeffnisse ende he-
 seer / als andere armen / vande ghemeene aelmisten moesten leven
 Hier upt blijct / dat upt de Kerckenordeninghe int aller minste niet
 volcht / dat het Synodus / of de dispensatie ende meesterchap de
 gheestelijken goeden tot de Kerchendienaers selve wil brenghen / Gods
 tot het ampt der Overicheyt niemandt toegelaten wil hebben / daerom
 die professie vande religie doen : Maer het volcht simpelich / dat ten
 Ghemeenten sozghen draghen sullen / of dat by der Overicheyt (homen
 doen dan professie vande religie of niet) den Dienaren een eerlijck
 onderhout ghegeven werde : of / t selve sacgerende / dat het upt ande-
 re middelen gheschiede. Mengaende nu de woorden / inden artijckelen
 ghestelt / Doende professie vande ghereformeerde religie : daer nide de
 heeft het Synodus gheenings dooz vande approbacie der Pred-
 kanten upt te sluyten de gheene die inden Magistraet haer selbaltijts
 niet openbare bekentnisse tot de ghereformeerde Gemeente en
 t ghebruyck der Sacramenten noch niet begheben hebben (want
 dagh

aghelijckſche uſantie der Kercke brengen anders niet de: Maer den
n is: aengeſien inde approbatie ofte verwerpinghe eens Predikants
an twee dinghen inſonderhejdt valt te oordeelen/ namelijk/ ſo wel
is publi- ande leere / als van 't leven/ dat van 't leven ende manieren oock de
sequam- Magiſtraten vzeemdt vande openbare profeſſie der religie ſijnde /
wen en- gel moghen ende behooren te oordeelen / ende de politiſche verhin-
woorde- deringhen/ die ſy weren / voozſtellen / waeromme pemandt tot een
elden a- predikant niet behoort aenghenomen te werden : Maer aengaende
Maer d- leere / dat daer van het oordeel eyghentlijck toebehoort de ghene
rtijckel- profeſſie doen vande ghereſormeerde religie: op dat alſoo alle
dan/ Gerijckel van corruptie der religie voozſ. te meer verhoedet werde.
heniep- Dat ſy voort ſegghen van 't onderhout der armen , gaſt-huys-mee-
ederon- ren ende aenende aſtellinghe der Schoolmeesteren : ende beſup-
des leven / dat upt onſe meyninghe volghen ſoude / dat niet alleen ſy en-
obergh- hare gantſche Ghemeynthe het Synodo ſoude onderworpen ſijn:
och ool- aer dat oock van haren kinderen niet dan na hare (te weten des
wen en- Synodo) opinien gheinſtitueert wordende , ſy ſouden erſmeesters blij-
vers en- en, &c. Daer op achten wy de antwoorde ten deele upt het vooz-
i de P- aende ghenoech te blijcken. Wy laten de Magiſtraten ſoodanighe
r ordol- ſtups ende armen meesters ſtellen/ alſt haer ghelieft: behoudens/
erd/ wat altijdt der Kercke Chriſti hare vrijhejdt inde beroepinghe ende
voz oud- ſicht der Predikanten/ 't ſy in wat plaetsen datſe dienen ſullen / ge-
den/ den werde / en het niet ſtae inde macht eenigher politiſchen man-
odt/ den/ die dickwils der religie niet ſijn toe gedaen / ofte gheen verſtant
haer ſer- van hebben / ofte oock op het leven ſoo goede achttinghe niet ne-
den ſen/ ſulcke Predikanten te beroepen ende aen te nemen/ alſt hen goet
fde en- macht / maer dat met der Kercke goede coꝛreſpondentie ghehouden
Stud- ze/ gelijk boven aengheroert is. Hier en tuſſchen bekennen wy
cht wel- ymoedſchijck / ons her te ende wensch te ſijn / dat de ghene die ſo-
ven en- nighe publiſche officien draeghen ende het Magiſtraet ampt be-
de her- enen / om goede voozganghers ende lichten te weſen vanden ghe-
en leven die onder haer forzge ſtaen / den waren Godsdienst beherlich-
nſte nien / ende oeffeninghe daer van deden / niet ſijnde creatueren van het
chap d- Synodo , maer betoonende te weſen rechte neughebozen creatueren
ghen/ Gods: in wiens woordt ſoo langhe als het Synodus blijft/ gheen
ben/ d- omen hen ſchamen ſullen de goede vermaninghen ende resolu-
/ dat ſen des ſelven te volghen: wanneer het oock daer van wijcht/ der
lejd- omen Overicheben officie is/ haer daer teghen te ſtellen. Soo be-
leerlij- heren wy oock gheen erſmeesters van haren kinderen te ſijn / om
pt and- ſelbe niet dan nae onſe opinien gheinſtitueert te laten werden:
artijck- Want menſchelijcke opinien ſijn valſch ende ongeſtadich/ na delwelc-
mede de wy daghelijcks leeren / darmen in der Kercke Chriſti niet ſal te
Pred- wercke gaen: maer 't Woort Gods is de waerhejdt ſelbe/ ende blijft
r ſelb- tijts beſtandich/ na vtwyſen van 't welcke der Overichejdt officie
ite en- ſ / forzge te draeghen/ dat de kercht inden Scholen inde leere ende
want dagh- verma-

Ephe. 6. 4.

vermaninghe des Heeren/ (ten ware dat yemandt onckennen te
de datse tot Vaders des lants ende der onderdanen gestelt sijn) te di
berwisen werde/ ende noch veel meer datse door de schoolmeesteren sul
der religie niet toeghebaen/ van 't leeren goeder boecken niet afgheder
houden/ of met valschen ende der supberer leere wedersteijde bodde
opinten verborven werden: Op dat alsoo/ niet eenich Synodiatien
maer de eenighe Meester Jesus Christus/ de erfmeester beyde verbe
vinden ende jonghen blijbe: den welcke te willen meesteren/ een ael te
groote vermetenheyt vanden leerhinderen ware.

Belanghende nu de tweede aenklachte/ dat het Synodus by ei
foude ghehandelt hebben strijdende teghen de ghemeyne vrijhoer
ende uytterlijck welvaren der ondersaten: verklaren die van Leyden
(aentreckende 't ghene sy te voren gheseydt hebben) Dat sy tot ghesmet
religionsdvangh, hoe kleyen sy oock sy verstaen konnen: daerich en
de sy te kennen gheben dat het Synodus eenen religionsdwaer
inboert/ ende over sulchr tegen de ghemeyne vyphet doet. Coteft:
wijs van dien brengen sy voort de ordonnantie vanden boeken in
seggende/ wel vreemt in haren ooren te luyden, dat oock de luybern
loo verre komen, dat sy tot boecken te verbieden voortghaen, ende de
dan by gratie ende privilegie (als eertijts de kettermeesters plecht sy se
toelaten willen. Volghens dien/ segghen sy hier voort/ dat het Plant
taet der Staten op de boecken conform is des by eenen Synodo ghe
decreteerde. In dese beschuldinge sien sy ongetwijfelt op den xxxviii
artijckel der Kerckenordeninghe/ aldus luydende: Niemandt sal herder
onderstaen eenich boeck of schrift van hem, of van een ander gemaecterdt
overghesetter, handelende vander Religie, te laten drucken, of anderside te
uyt te gheven, dan 't selve voor henen doorsien en goet gekent sijnde te beg
den Dienaren des woorts sijns particulieren Synodi, ofte Professoren der
Theologie onser belijdenisse. Hier op antwoorden wy: Dat het Syn: so
dus inden voorgaenden artijckel gheensins voort heeft gehad/ al die
menschen int ghemeyne een wet te stellen: want die ordonnantie ledebe
niet wijder ghestreckt werden/ dan op de personen inden naest ven:
gaenden artijckel ghemeldet/ die namelijk de ghereformeerde Kercken/
ken ende scholen bedienen/ ende de belijdenisse des gheloofs ontfessi
schreven hebben: 't welcke oock eensdeels blijkt uyt die woordscharen
sijns particulieren Synodi, aenghesien het hemelijck is dat ondet sta
Classes ende Synodus de particuliere lidmaten de ghereformianigh
de Kercke eghentlijck niet gherekent werden/ ende noch veel meerde
die gheen professie doen vander religie: hoewel de Dienaers Maer
inne oock een onderichtinghe hebben/ om met namen de ghewer
die professie doen/ ende ghaben hebben van schrijven/ te vermanen be
datse gheen schriften uyt gheven/ sonder die eerst andere byzondere
verstandighe mannen te laten sien. Zoo geven wy dan een pedem be
oordeelen/ met wat recht die van Leyden/ om het Synodus inder vo
haet te brengen/ ons by de Kettermeesters ghelijcken. Alengach hier
de Ker

ennen Kerckendienaers ende oock Schoolmeesters/ professie doende.
 (Sijn) At die in desen deele een ordonnantie onder malkanderen onderhou-
 neesters sullen (achten wy) gheen verstandighe/ veel min Godtsalighen/
 niet afghaders dan vooz nut ende wyselich houden. Want indien sy van
 eestijdehouts weghen schuldich sijn acht te nemen op malkanders predi-
 cationen/ ende leeringhen/ dat inden selven niet gheleert of ghesproken
 beyde werde/ streckende tot ontstichtinghe ende afbreuck der Kercke: Hoe
 u/ een del te meer sijn sy ghehouden de boecken gade te slaen/ vooz delwelc-
 / quaet sijnde/ veel meer quaets ende schade ghedaen werdt/ dan
 indus oock eenighe predicationen of mondelijcke onderwijsinghen: want
 de vrijhoz de predicationen ende andere mondelinghe onderichtinghen niet
 an Lepen eene stadt of Kercke/ maer vooz de boecken de gheheele werelt
 y tot ghesmettet ende verdozven werdt. Een peder verstaet wel/ hoe bil-
 : daerick ende rebelijck het is: aenghesien de gereformeerde Kercke een
 nswaer formulaer ende belijdinghe des gheloofs ende Catechismus/
 Totest: dat ghelijckertwoos alle kerckendienaeren professie doen van
 boecken inhoudt van dien te leeren/ alsoo oock acht ghenomen werdt
 de laybermits de menschen seer veranderlijck sijn/ ende lichtelijck oock
 ende den schoot der Kercke opstaen/ die de selve verstoozen) of in 't ghe-
 s plecht sy schrijven ende uytgheven willen/ niet en is dat daer teghen strijt.
 Het Plant oock dichtsijls/ hoewel gheen kettersche/ nochtans onnoo-
 ynodoghe ende ongrondighe boecken uyt welduyckheit ende naem-
 en xerichheid van eenighen slechterverstandighen int licht ghegheben
 indt sal werden/ waer vooz de werelt niet boecken overladen ende verbult
 emaeckerdt: ende vele boecken maeckens (ghelijck Salomon seyt) gheen
 of anderde is. Wanneer dan de ghene/ die de gabe hebben van schrijven/
 sijnde vt bogheeren aen den dach te gheben: indiens vooz sijn/ ende niet
 fessoren anders als der menschen stichtinghe inden rechten gheloofe soet.
 Het Sijn: soo sullen sy ghedachtich sijnde des Woorts Pauli/ De geesten
 hadt/ al Propheten/ sijn den Propheten onderwerpen) het oordeel harer
 nantie ledebzoederen gheerne daer over laten gaen/ ende het licht niet schu-
 naest den: Soose oock van een ander ghebreken sijn/ als haer medebzoer-
 rde lere/ ende een ander leere willen voozstellen/ dan haer sy te voren
 ofs onprofessie van ghedaen hebben: soo ist minners recht/ dat se eer sijn
 oordeelen medebzoederen de saecke niet de H. Schrijverze overlengen/
 t ondoet staende op haer eyghen verstandt: of minners moesten sy so-
 eformanighe boecken/ niet onder den tijtel van Leeraers der gherefor-
 h veel leerde Kercke/ maer als vzeemdt van haer sijnde/ uytgheben.
 laers/ Maer om by een sef klaren saecke niet langher te bliuen staen
 de ghederende het Placquet/ dat nijn H. D. de Staten teghen de kerck-
 vermaenhe boecken uytgheben souden hebben: Soe hebben wy mekiers
 zome staen/ datter een placquet ghepubliceert is in Decembel laestleden/
 n peder bevelen van sijne Excell. als hooch overichheid/ ende den Staten
 bus in den Hollant: Maer wy behinden dat 'tselbe niet int bysonder spreecht
 lengaen kettersche boecken (want dat woordt en wert selfs niet daer in
 de H.

vermaent) maer int alghemeen van schandaleuse; argherlijke oiaet /
 roerighe boecxkens, liedekens, refereynen ende dierghelijcke, dewelcke
 he verboden werden te drucken / te verkoopen of te saepen / &c. Zijne
 placcaet weder spreken alhier die van Leyden / ghelijck sijt oen so
 ghewepghert hebben af te lesen: met hoe goeden rechte / laten wyli ma
 boorsz. H. H. Staten selve oordeelen / dewelcke eloeck ghenoech st als
 haer eyghen werck te verantwoorden: ghelijckerwijs wy niet trihen
 felen / of een soo heerlijke vergaderinghe heeft het niet sonder rijem
 raedt ende ghenoechsame overlegghinghe van redenen ten begin all
 syden begonnen / ende dat bupten eenighe onse aenporringhe / gher b
 ijck hare E. E. selve ghetupghen kon.ien. Hoewel wy dan hier nfulle
 booz hebben / of het placcaet der Staten te verantwoorden / of ha
 nquestie van t' ampt der Overicheydt ober de boeck-druckinghe v strat
 homelijck te verhandelen (want het raecht eyghentlijck de Synodine
 lla niet) So mogen wy nochtans onbeantwoordt niet laten / t' ghet de
 die van Leyden boozgheben / dat de vrijheyt, daeromme wy gherode /
 pen hebben, altijd voornamelijk daerinne bestaen heeft, dat yemad ooch
 sijnghevoelen vry uyt spreken mochte, ende dat dit het eenich merdt ist
 reecken van tyrannie gheweest is, als men sijn ghedachten niet vry uyt
 spreken moeste: Want dit / sonder eenighe restrictie ende uptnem sp t
 ghe aldus verstaen sijnde / een deure (na ons gheboelen), open de wed
 tot een verderffelijke licentie ende onghedondentheydt. Op ds ver
 wy binnen de saecke van religie blijven: sy sullen pimmers (hop / dek
 wy) selfs niet dozben segghen / de ware byjhepdt (want om ghe bega
 andere byjhepdt hebben de verstandighe gheroepen) daerinne ende
 bestaen / dat ghelijckerwijs des Godtloosen ghedachten sijn / de boeck
 ter gheen Godt is / dat de Bybelsche schryft niet Godts / maer dat kee
 menschen woordt / ooch niet eenstemmich / maer hemselfen wedd wy /
 strydich is / datter gheen verrijfense / gheen eenwich leven no heb
 doot is / ende dierghelijcke gruwelen meer: alsoo ooch t' selve hem gense
 oozloft soude sijn byjmoedich upt te spreken ende staende te waert
 sen houden. Ten is noch gheen twee jaren gheleden / dat de Magaeyr
 straet van Leyden / verstaen hebbende dat pemandt Christum saken
 gruwelijck ghelastert ende bespottet soude hebben (met woorden /
 die wy om de quetsinghe der vrome herten te vermijden / liep daen
 hebben te verfwijghen) twee Dienaers des Woordts aldaer / die me
 noch leben / ontboden hebben ghehadt opt stadt-hups / om upt ha dat
 te vernemen / wat vander saecke was / aengheffen sy daer van gho:ck
 sepd hadden: ghenoech te kennen ghevende / dat de byjhepdt nie de
 bestondt in al upt te spreken / wat men in t' herte heeft / ende dat sijn
 niet altydts tyrannie is / wanneer men sijn ghedachten niet byj uende
 spreken moet. Want nopende het argument dat sy boort ghebruy
 hen / ende vast aldus luydet: De boecken sijn of goet / of quaet: Sij
 se goet / soo behoort men se niet te verbieden, om de waerheyt te dem
 pen, die doch soo weynich als t' licht ghedronghen kan werden; Sijn oet
 quaet

Mat. 10.3
 2.

lijcke oiaet / soo straffen sy ghenochsaem haer selfs, ende de liefhebbers 29
 te, dewelcke haer heyt achten de loghenschriften niet, want de loghen van selfs ver-
 Ec. Tinnen sal, ende by de waerheyt niet hechten mach: Daerinne is
 li sijt oen so heel gronts (na ons oordeel) als int voorgeende. Een pege-
 ten wyl mercht / indien dit haer argument goet is (op dat wy swijghen
 enoech st alsoo alle valsche saemroovinghen / loghenen / ende lasterreden
 niet tushen Overicheden of ondersaten / ende fameuse libellen / tse met
 der rijem of sonder naem / gheoozloeft soude wesen upt te geben (dat als-
 ten beyd alle die lasteringhen teghen Godt / teghen de Schrifteuere / etc.
 ghe / ghes van terstont ghesproken is / so wel by geschifte als met men-
 n hier insullen nroghen aen den daer ghegebeu werden. Want de loghen
 den / of haer segghen) sal altijt van selfs verdwijnen, ende de loghenschrif-
 inghe vstraffen ghenochsaem haer selfs. Maer indien dat also is / waer-
 Syno dine segghen sy dan terstont daer nae / dat de liefhebbers der waer-
 / t ghet de schrijvers der loghenschriften straffen? Wat is die straffen van
 y gherode / aenghesien de loghenschriften van haer selfs ghestraft sijn-
 t yemat / oock met eenen haer meester ende autheur genoegh straffen? Ja
 ch merelt ist van doen teghen de verdoolde opinien te sehrijben? welcke
 t vry uziere van doen sy nochtans selve hier boven goet vinden. So moe-
 ptuend sy dan pimmers bekennen / dat Godt middeleu verordent heeft
 open de wederstant der loghenschriften: ende datse niet slechtelich van
 Op ds verdwijnen. Mengaende t ghene sy aenroeren vanden Ephese-
 rs (hop / derwelcke in Christum gheloovende / alsoo sy met pdele consten Actoz. 19.
 om ghegeaen hadden / de boecken daer van handelende tsaemen brach- 19.
 lerinne ende opentlick verbranden: Waermede sy bewijfen willen / dat
 in / de boecken te verbieden van selfs sal comen, als de vrees des Heeren
 maer datkeer inden menschen daer van ghebaert sal hebben: Daer op seg-
 en wede wy / dat pimmers de Ephesen en met dit haer werck wel te ken-
 eben no hebben ghegebeu / in sulck een gheboelen niet te staen / dat de
 e hem ghenschriften van selfs wel souden verdwenen hebben / ende by
 e te waerheyt niet hechten condon / al hadden se onder den menschen
 ie Magaert geweest: Want also hadden sy haer boecken profijtelicher
 stum saken verhoopen / ende de vijftich dupsent silbere penninghen op
 voozden / of den armen gheben / t welcke sy onghetwijfelt wel souden
 n / liebaen hebben / indien het Paulus goet ghebonden / ende haer niet
 e / t meer contrarie gheleert / ja van Godts weghe vermaent hadde:
 upt haer dat wel de vrees Gods sulck een afkeer vanden boecken in haer
 van ghecht heeft / mer die vrees Gods in hen verwercht gheweest
 ydt ne de ernstighe predicatten Pauli / nademael Godt sulck pdele Deut. 11.
 ie dat syten verboden hadde / ende daerom ne de instrumenten daer toe 10. 11.
 t by uende hem niet konden behaghen. Of nu de Overicheyt van E-
 hebzupfen / dooz de vrees Gods een afkeer ghecreghen hebbende van
 t: Sijne konsten / oock verboden hadde gheen boecken daer van han-
 te demde / upt te geben / soudese niet recht te straffen gheweest hebben?
 Sijn ghebent een peder te bedencken / ende segghen tot een beslupt / dat
 qual

het argument van die van Leyden niet vast is / overmits het ver-
 raet van den boecken in gheenighe steden ter executie gheleydt wer-
 datse daeromme alle van contrarie gheboelen sijn: Want (om her-
 niet nauwe te ondersoecken / of het seker is dattet nergens wo-
 onderhouden) by die van Leyden selfs sijn wel ordinationen ghema-
 ende ghepubliceert / daer gheen executie na volcht / dewelcke no-
 rangs booz seer goet van hen ghehouden werden. Hier en tussel
 sien wy niet hoe de Overichheidt pemandt aen d' onderhoudinghe
 't boozsz. placcaet mach binden / so lange als pemat onverbeurt is
 mach overtreden / ja oock gheen ordene gheselt is op 't ghene dat
 uytboeringhe desselven nootzakelijck geepscht werdt.

Laet ons nu ten anderen gaen besien / waerinne sy het Syno-
 d' wijders beschuldighen van religionsdwangh / alsoo sijt noemen.
 verklaren / datse op de Kerckelijcke censueren ende uyt het oordeel
 gheleerden niet een minste ghedacht en hebben, om teghen yeman
 Ketter te procederen. Waermede sy klaerlijck te verstaen geben / dat
 Synodus ofte de Kercke onrecht heeft / als sy wil dat de Overich-
 procederen sal tegen de gene die sy booz ketterz hout: en schijne he-
 lijck te noteren de handelinge der Kercke met Casper Coolhaes.
 nu dies aengaende ghehadelt / vā wat mishandelinge hy gestraft / en
 wat voet tegen hem gheprocedert is / hebben wy hier niet booz te
 halen / aenghesien 't selve een eyghen tractaet behoeft / ende hi
 (wilt God) int licht gegeven sal werden. Doch wy nemen / het
 beirde dat binnen Leyden in het predick-amp onder den schijn
 herders een wolf inslope / voedende in sijn herte eenighe pap-
 sche of andere valsche opinien / dewelcke hy int ampt sijnde qu-
 te openbaren / waer op de gheleerden (soo syse noemen) of de Dien-
 des Woordts hem aanspakerende censurerden / volghende
 officie / ende niet affstaende / oordeelden dat hy van sijnen Dien-
 hoorde afgheselt te werden / boozts de saccke der Overichheidt
 dienende / om hem het predick-amp te verbieden. Soude dat
 Magistraet (is onse vrage) op de censuere ende uyt het oordeel
 Dienaren des Woordts teghen hem procederen met verbodt
 prediken / of souden sy hem laten begaen? Indiensy het eerste de-
 hoe soude dat over een komen met dese hare verklaringhe / dat
 de kerckelijcke Censueren niet een minste ghedachte hebben te pro-
 ceden? Maer soo sy het tweede deden / hem latende begaen / ende in de
 Dienst houdende: hoe quam dat over een niet 't ghene die van
 den / soo wel als d' andere Staten belooft hebben met sijne
 lencie te handthouden de oeffeninghe alleen vande gereformeerde
 Evangelische Religie? Dat soude oock niet accorderen met 't opinte-
 ne sy in hare Justificatie seggen / dat een Magistraets ampt is te
 caueren ende te voor sien, dat de schaepkens Christi den wolven niet
 werden bevolen, ende datse int beschermen der wolven haer ampt
 misbruycken. Neemt dat een ander / wie dat hy is / vander ghe-
 me

derde Kercke om openbaere ketterijē wille afghesneden worde
 de sy eventwel willende hem noch dzaghen vooz een lidt der vooz
 Kercke / tot de Ouericheydt hem bersep / niet vzaeghende na eenighe
 vergaderinghen / ende seggende hem gheweldt ende on-
 ghemaect te sijn: Soude een Ouericheydt / doende professie
 in de religie / gheen kennisse van saecken nemen / ende bevindende
 de censuere der Kercke gheghrondet waere in gherechticheydt ende
 tusschen Woort des Heeren / daer op procederen / om de hant aen t'oor-
 inghe der Kercke te houden / ende hem te verbieden meer moeyte te
 eurt t'saecken? Wy laten ons duncken / dat gheen ghereformeerde O-
 uericheydt dat weggeren soude. Doch soo die van Leyden van me-
 nghe sijn in hare Stadt niet te achten op de Kerckelijcke Censue-
 nen. die na Godis Woort gheschieden / ende alle vzeemde opinie
 oordeel vbers / die uyt den schoot der Kercke selfs souden moghen opstaen
 yeman ghelijck wy van Godt ghewaerschuwt sijn dat gheschieden sou-
 den / dat de handt hoeden thoofd te houden / op datse de Discipline over
 Kercken in haren ouden graedt blijven: sy moghen toe sien / hoe
 haeg: ja hoe sy sulcx doende / den burgherlijcken vrede ende welstandt
 raft / dat wy swijghen de exercitie vande supbere religie sullen kon-
 vooz te behouden. Maer wy verhoppen dat dit haer upterste meyninghe
 de vboornemen niet is / al ist dat de woorden soo schijnen te luyden /
 schijn meer uyt beroerlijcke affecten / dan uyt een bedaert oordeel gheko-
 n sijn. Doch [segghen sy /] wy kunnen wel lijden, dat de geleer-
 che pap haer met schrijven ende spreken teghen de verdoolde opinien nae hae-
 nde queten schap ghebruycken, waer inne sy meer met beleeftheit sullen
 Diens, dan met hart spreken, schelden ende Ketteren. Wy antwoorden/
 ghende het wel een groote onreden ware / niet te moghen lijden dat de
 Ouericheydt gheboelende haer teghen de verdoolde opinien met spreken
 cheydt te schrijven ghebruycken / daer sy doch den gheenen die de bez-
 uide daer de opinien drijven / wel toe laten te spreken ende aen den dach
 oordeel gheben wat sy willen: ja wy segghen dat een Christelijcke Oue-
 erbodt heyt van Godis waghē ghehouden is / de noodt sulcx eysschen
 rste der met spreken oft schrijven de supbere leere te doen verandt woort
 dat: Maer daer uyt volcht gheensins [als met den voorgaenden ex-
 te proceden beweesen is] datse gheen andere proceduere immermeer te-
 ende in de opinte drijvers soude moghen ghebruycken. Wandt wat
 van hystuere / of oock wat reden soude een Ouericheydt beletten / wan-
 ne de leere openbaerlijck geoffent / met spreken of schrijven teghen
 fozimopinie drijvers ghenoech beweesen is / denselven te verbieden ha-
 met t'opinten meer te saepen? Ende so veel belangt de beleeftheit ende
 pt is te ketteren daerse van spreken: Wy gheboelen oock datmen den
 volvennen die dolen met alle sachtmoedicheit behoort te ondergaen:
 t ampe verstaende nochtans / datmen met sachte plaesteren (so men seyt)
 gher
 me

Acto. 20.
30.

32
 Tit. 3. 10. gheen stinckende wonden maecke / ende booz gheen onbeleeft hant
 houde / dat een ketterseh mensche een ketter ghenoemdt werde / re oc
 dat wy dien naem sparende of bewinpelende niemandt oorzaken
 ghebende de sodanighe als recht gheboelende te volghen / da: S
 menſe behoorde als verleyders te myden : Daeromme machmen
 booz gheen bitterhepdt houden / datmen de sulcke also noemdt. **H**ande
 en tuffchen wenschten wy wel / dat die van Leyden / die de belee niet
 hepdt int ſprecken ende ſchryben teghen de verdoolde opinien pſoo p
 ſen / wat beleeſder in deſe haere Remonſtrantie vanden Synoden
 ende Kerchendienaeren [die ſp mynen te doolen] geſchreben haddeert i
 doe ſp pmaners wederomme booz hadden te ſchryben : Soo ſoudaerſt
 ſp ghehouden werden niet alleen met woorden / maer ooch met ldeli
 daet ende met haer epgghen exempel ons tot beleefthepdt vermaendloghe
 hebben.

Aenghaende nu dat ſp int eerſte deel haerer Remonſtrantie
 breedt ende klachtelijck handelen : vant onrecht procederen om te bel
 brant des alghemeenē Lants te leſſchen : vande heylighe krancheerde
 der opinien daer men meede bebanghen is / ende booz gheen kranche he
 bekent wert : vande practijcken des Satans om de waerheyt elat w
 eenicheyt te vertreden : vanden onverſtandighen yver ſommiger einden
 haſtigher luyden die een bedwangh van Keligie (gheweest ſyndeeren
 moeder des Pauſdoms) weeder willen in voeren : vande liberteyt itme
 daer door ghevanghen werdt : vanden eerſten oorzprough onſeſter ſe
 lendighen bzandts booz het branden ende blaaken der ketteren anho
 de bloedighe placcaten : vanden inbzeek der pſvilegien / ende vſleent
 carie der bypſhepdt daer upt veroorzaeckt : vanden gheenen die te din
 bzandt des landts gheweerd / item die met ons een accoordt voo
 bypſhepdt des vaderlandt ghemaect hebben : vande ſchade die upt aſtr
 ghedwonghene eenicheyt ende nieuwe ſcherpe placcaten ſtaet te vzebe
 wachten / &c. Daer op hebben wy niet booz van ſtuck tot ſtuck mot
 antwoorden / eensdeels om dat ſp 'tſelve niet richten tot de Kerck
 dienaers / maer epgghentlick tot de Staten [want ſp haer eerſt dert op
 na keeren tot den gheenen die met haeren Actis Synodalibus voſepte
 hoomen] ende eenighe poliſijcke dinghen daer in vermenghen : el voo
 deels inſonderhepdt / overmits de queſtie vandt bedwangh der heyn h
 teren wel een Tractaet op hem ſelven eſchdt / aengheſten hupdende
 daechs ſoo veel daer inne verſtricht ſijn / ende de Kerckie met ſoo vſentie
 onwaerachtighe beſchuldighen beſwaerdet werdt / ghelijck ooch vſedwo
 der anderen inde Juſtificatie deſes ſelſden Magiſtraets / een ſeechade
 ſormel parſije der Keligie ende verachter aller ſichtbaren herelens /
 ſijn penne [nae t'oordeel aller verſtandighen / die ſijn maniere nael d
 ſchryben kennen] inſonderhepdt tot dit ſtuck van beſchuldighen gelick
 leent heeft : Van welke materie op een ander tijdt door Gods gheot tpe
 de wat gheſchreben ſal werden. Nochtans moghen wy hier niet tot w
 een een wepmich te antwoorden / op 't gheene ſp ſeggen / datſe noch
 kl

33
syn noch int groote tot eenighen Religionsdwangh verstaen willen.
beleeft hant nadenmael die van Leyden gheensins gesint sijn eenighe an-
werde / te oeffeninghe van Religie / dan alleen de gereformeerde [immers
oorsaekenbaerlick] toe te laeten / d'welcke geen byzpheyt / maer bedwangh
ien / da: Soo is immers in desen deele mede een Religionsdwangh bin-
machin Leyden. Hoewel sy dan in dit schryft alle bedwangh int stuck
dt. Ende Religie verwerpen / soo bewijfen sy nochtans metter daet / dat
de beled niet alle dwangh booz onghedoorloft ende quaedt houden: ende
inien psoo past op haer seer wel / t'ghene sy een weynich daer na segghen
Synoden Steden / inden welcken t'placcaet vanden boecken ghepubli-
c haddeert is: Dat sy haer prijselick daemne draghen, dat by haerlieden het
soo sonderste gesproken wert, ende ghelijcke wel doen het beste. Wel sozch-
ch niet udelijck booz hoomende alle achterdencken / datmen op haer soude
maendlooghen hebben / als of sy niet van meyninge souden sijn haren eedt
de belofte onverbzchelick te houden: Datse / namelijk met sijne
rantle Princelijcke Excell. sullen hanthouden [want dit sijn de woorden
n om te belofte van sijne Excell.] de oeffeninghe alleen vande gherefor-
n kranche de Evangelische Religie. Waer mede wy doch niet sien konnen
n kranche het ober een komt t'ghene sy een weynich hier boven segghen:
rheyt elat wy ons ontreckende der Spaenscher wreedicheyt niet t'clamen ver-
niger eronden hebben om eenighe particuliere Religie alleen te foveren, te be-
t sijnde eeren, &c. met welcken woorden sy schryben te verstaen te gheben /
berteyt tmen de ghereformeerde Religie alleen niet behoort te belweren /
onseser sy nochtans belooft hebben de oeffeninghe van dien alleen te
teren anthouden, t'welcke immers niet anders gheseyt is / dan dat zijse
nde vullen belweren sullen. Want of sy wilden segghen / dat het een an-
en die te ding is niet de oeffeninghe van een Religie / ende een ander met de
dt vooarticuliere opinien niet teghen de borgherlijcke rust strijdende, ende die
die up t'afstreckinghe der menschen vande ware Religie niet gheseyt oft
iet te vdzeken werden / inde welcke men de Gemeente [alsoo int eynde der
ot stuckemonstrantie staet] in liefde behoort te draghen: Soo mercht doch
kercken weder wel dat een Overicheyt in sulcken gheballe niet de particu-
eerst dere opinien / maer de personen die de particuliere opinien hebben /
us voerseyt mach werden te foveren te hanthouden ende te belweren.
hen: o' Boozwaer dat daeromme alle dwangh int stuck der Religie / hoe
h der leyn hy oock sy, mitsgaders alle statuyten ofte decreten daer henen strec-
huydende, gelweert behooren te werden / overmits int pausdom de con-
et soo vrienten ghetzanniseert / ende de menschen op onbehoorlicker wijze
h oock bedwongen sijn gheweest / waer toe sy hare decreten ende ordinantien
een seer hadt / ja de Schryftuere selbe misdupdet hebben: heeft / ons bedunc-
kerckens / niet meer slot noch vasticheyts / dan of permant seyd / Raden-
nere nael de Tzannen ober hare onderdanen onbescheydelick ende wree-
inghe gelick gheheerschet / ende het publiceren der Werten end' Ordinantien
ds gheset t'zannisehe verdzuchinge misbzupcht / oock de goede politien selfs
er niefot wreedicheyt verkeert hebben / Dat daeromme de Princen gheen
se noch
E dwang

dwangh met allen behoozen te ghebzupcken / noch eenighe Ordinaer
 ren dienende tot sulck een dwangh te maecken of te publiceren / deo
 datter geen tyzannische verdrukkinghe upt home. Een peder versta
 dighe merckt loel / dat men dien wech gheensins behoort in te gaderen
 maer alleen seherpelyck toe te sien / dat de Coercio ofte den Dwangh
 [sonder welcke noyt Kercke of Politie bestaen heeft / ende hupdel
 daechs te min bestaen kan / te booser ende moetwilligher nu de wer
 is / danse opt was] alsoo gebzupcht werde / dat goede ende goddelijck
 ordnantien daerinne niet te buppen gegaen werden. Coztelijck / wel
 betupghen / dat ons noyt inden sin ghekomen is eenighe Pauuselijche
 tyzannije ofte dwangh der conscientien weder in te voeren / in
 leeren ende pzedicken veel meer daeghelijcks daer teghen / ende
 pen de waere brijheyt der conscientie booz te staen / tot den laet
 dzuppel onses bloedts. Ende nochtans konnen wy daeromme
 recht Gods niet wech gheben / noch eenichsins dispensereren int
 fctie der Overicheyt : welcke is / een dienaersse Gods te sijn
 weechster tot straffe der ghenen die quaet doen / op dat wy een g
 rust ende stil leben mogen leyden in aller Gotsalichheyt ende eerliche
 Het laetste / daer van het Synodus in dese Remonstrantie
 schuldicht werdt / is / dat het de huwelijcken tusschen ooms kin
 ren verbieden soude / waer in die van Leyden verklaren / datse
 Pauuselijcken dreck niet weder willen in nemen int tegene des van G
 gheen verboden is / ende dat de Keyser inden beschreven Rechten
 uytdruckelijck toe ghestaen heeft. Het artijckel waer op sy sien / is
 den particulieren questien / des Synodi : Want daer waren een
 ghen in Synodo / die een questie upt den naem haerder Kercken vo
 stelden : Oft raetsaem was / dat twee personen / wesende ooms
 deren / ofte in ghelijcken graedt / malkanderen trouwen. De oors
 ke der bzaghe was overmits tusschen eenighe dienaers
 Woorts swaricheyt daerinne was gherefen / den een segghende
 dewijle het in Gods Woort niet is verboden / datment daerom
 wel brijelijck mocht doen : ende de andere contrarie sustinerende /
 wel het niet belozen is / dat het nochtans geen oirbaer was.
 heeft het Synodus insgelijck gheantwoort / dat het niet raetsa
 is. Ten eersten, om de arghernisse der swacken wille, die daer uyt onts
 Ten tweeden, om der eerbaerheyt wille. Ten derden, op dat de vrie
 schap te beter tot andere geslachten mach uytghespreyt werden. Ten vier
 om dat het strijdt teghens tgebruyck meest aller ghereformeerden Ke
 ken. Wat segghen hier die van Leyden toe? Sy beschuldighen
 Synodus / dat sulck huwelijck plat daerinne verboden is, ende ook
 remedie van dispensatie gantsch niet toeghelaten en werdt. Maer
 beroepen ons ter contrarie op de woorden des Synodi / dewel
 niet mede brenghen / dat het verboden wort / maer dat het niet raet
 saem of niet oirbaer is. So verre als / niet raetsaem / ende / niet g
 oozloft of verboden te sijn / een dingh is / so gheben wij den Wed
 spre

Rom. 13.4.
 1. Timot.
 2.2.

Ordinarieren des Synodi ghehouden: Maer inden vele dinghen wel
 35
 ceren / gheoozloft / maer daer omme niet terfonde oirbaer ofte raedtsaem
 r verstaonden werden: soo moet een peder bekennen / dat het Synodus
 te gaderomme niet ghehouden mach werden sodanich huwelijck te ver-
 Dwaneden / obermidts het berklaert niet raedtsaem te syn. : Alle dingh . . .
 e hupdel my gheoozloft (sepdt Paulus) maer alle dingh is niet oirbaerlijck. . .
 de werlso geeft oock het Synodus te verstaen / hoewel soodanich huwe-
 loddelijck in hem selven gheoozloft is / dat her nochtans niet oirbaer is :
 lijck / Welcke stichtelicheydt ende eerbaerheyt de Heydenen selfs indien
 auffelijck hebben rechten verklaren / datmen in saecken van huwelijck be-
 n / mozt te sien. Semper in conjunctionibus non solum quid liceat confi-
 / ende andum est, sed etiam quid honestum sit : dat is: Inden huwelijcken
 n laet et alijts te besien / niet alleen wat gheoozloft / maer oock wat eer-
 omme ck is. Dit staen die van Heyden selve tce / want sy segghen dat sij te
 ren int raden datment late. Maer (segghen sy) die nu sijn sinnen inde hande
 e sijn en heeft, die en moghen wy niet binden, daerinne hem Godt onghen-
 p een gdenlaet. Recht: Maer daer is tweederley binden. Het een is /
 erliche inneermen een mensche bindt aende onderhoudinghe van eenich
 rantie ghedruyct ghebodt Godts / t welcke sy niet onderlaten mach / al
 ms him ert dat sy niet de oertredinghe des ghebodts geen mensche ter
 / datse ert argheren soude / want sijn conscientie daer aen ghebonden is /
 van G een pghelijck schuldich is onbeblecht te houden vooz den ooghen
 echten Heeren. Het andere binden is / wanneer een mensche upt liefde
 sien / is bonden werdt yet te doen of te laten / dat hem Godt noch ghe-
 aren een noch verboden / maer toeghelaten heeft : om sijnen naesten
 sien voer aenstoet te gheben / ende om andere wettelijcke oozsaecten
 oms te le. Op de eerste maniere bindt ons de onberanderlijcke ende on-
 de oozsa helijcke Wet der thien gheboden Godts : Op de twee bindt ons
 aers Wet der liefde / als / wanneer de Apostelen ordonneerden dat haer
 ggghen Christenen onthouden souden vant eten des bloeds ende des
 aerom stichten / waer aen alle Christenen ghebonden waren om der
 ende / h de wille / tot dat het Evangelium sijn wortelen wat dieper ghe-
 is. W nen hadde : hoewelse hier en tusschen daer aen niet ghebonden
 raedtsa ten in haren conscientien / als aen eenen ewighen onbzekelijcken
 t ontsta bel. Desghelijcx / wanneer de ghereformeerde Oversteden in
 de vrie mighe landen ordineren thuwelijck tusschen ooms hinderen
 Ten vie te laten / niet om diestwille dat het teghen Godts ghebodt is /
 den Ke er om dat het niet stichtelijck is : soo sijn de ondersaten daer aen
 ighen bonden / hoewelse andersins in haer conscientie byp ende niet
 de ook bonden sijn. Want de Christelijcke bysheydt bestaet niet daerin
 Maer dat wy al doen / wat ons byp staet te doen : maer dat wy in onsen
 de wel conscientien byp sijn / ende daer en tusschen malcanderen die nen in-
 niet ra liefde. Doozt soo betuyghen wy / ghelijck het oock aen hemselfen
 niet gbaer ghenoech is / dat des Synodi boornemen gheenings is ghe-
 n Wed st een ordonnatie te maecten / aen dewelcke een pghelijck soude
 spe gebon-

ghebonden wesen: maer alleen den Kerckendienaren een instrumēt
 te gheben / als de welcke sy haer souden hebben te reguleren / soo moe-
 mer haer raedt ende advijs hier inne begheert ende van de me-
 stichtinghe ghesproken werdt / op dewelcke alle byzornen ende god-
 lighen behooren te sien: Voorts latende met politijche ordon-
 ningen te maerken de Overicheden der Landen begaen. Volghel-
 ike welcke wy meermael versocht ghehadt hebben / dat ordene op
 huwelijcken ghestelt mocht werden / ende noch in Decembri laet-
 leden den D. D. Staten ghesupplieert / dat hare E. E. tot bericht
 ghenen die haer argheren aen de huwelijcken van onns kinder-
 ende alsnoch niet versiert sijn / dat harer E. E. meyninghe is /
 danighe huwelijcken te consenteren / 't selve inde politie ordeninge
 wilsden upt drucken / ende de motiven van dien daer by voegen: Daer-
 omme spruyt het upt een groote bliterheyt des herten / dat die
 Leyden segghen dat sy in saecken van huwelijck hare wijven ende
 deren der gheestelijcker jurisdictie ende den stemmen van eenigen vre-
 delinghen niet willen onderworpen laten sijn. Want men sal niet
 waerheyt niet konnen segghen / dat de kercken opt gheheylt
 ben yet dat politijck was onder hare jurisdictie te brengen: Maer de
 ter contrarie / 't welcke wy nu ten derden in ael moeren aenroeren
 wel expresselich verozient. Datmen inden kerckelicken vergadering
 niet anders handelen sal / als 't ghene dat kerckelijck is: ende (gelijck in
 particulieren Questien staet) aengaende de dinghen die ten
 kelijck ende ten doele politijck sijn, gelijck vele in huwelijcken saken
 vallen / datmen de Overicheyt bidden sal / datse eenighe mannen ver-
 dene / door welcke raedt ende authoriteyt deselve met de Classe
 gheoordeelt werden. Dien volghende is noch laetstmael veroz-
 inden ghenen Synodo / belanghende het hertrouwen der
 die onn overspels wille haer partijen verlaten wilsen / dat het
 spel wetelijck bewesen sal werden / ende dat vooz der Overiche-
 eer de Dienaers / volgende de vrijheyt in Godis Woorts toegela-
 de klachtighe partije met een andere trouwen. Waer upt in
 klaerlijck blijcht / dat de Kerche haer gheenstiens in eenighe polit-
 saecken begheeren in te steken: maer datse de wereltliche ofte
 gherlijche handt haer gerechticheyt end' jurisdictie / ghelijck daer
 hoozlijck is / onbermindert laten behouden. Daeromme gaet
 niet aen 't ghene sy vant Concilium te Constaas verhalen: achten
 onnodich te ondersoecken / wie sy by de vreemdelinghen ber-
 derwelcken stemmen sy niet ghesint sijn haer wijven ende kind-
 te onderwerpen: want de inghebozen sels hen sulcx nopt te
 ren gheleydt hebben: hoewel wy ons bedroehen / dat wijsse man-
 die de onghestadicheyt der menschetijcken dinghen behoorden
 overlegghen / vanden byreemdelinghen soo verachtelijck spreken:
 dat wy nu vooz by gaen / dat sy die van het Synodus versma-
 als niet wijs ghehoech sijnde om met hen te rade te gaen in saech-
 van

37
 inden welken hier de questie is: 'twelcke sy hen gheenings belgen/
 / soo wils die van hare wijsheyt hen nopt teghen pemandt beroemt heb-
 n de men behoudens dat so wel vander Overicheyt als vanden Syno-
 nde god altydts ghevolcht werde de wijsheyt / niet die aertsche ende bleef-
 ordonn gheleech is / maer die van boven is ende in als ober een comt met den
 volghen woorde des Heeren / waer van die van het Synodus Dienaren sijn.
 edene op mondelick: ghelijckerwijs die van Leyden verclaren niet anders
 nbi lae begheeren dan dat het burgherlicke regement, ghelijck het politijck is,
 berticht ck gheheel ende onverdeylt by de politische Overicheyt blyven moghe,
 kinder de dat den Kerckelicken mannen tot een nieuwejurisdicte ende mee-
 che is / schap over Overicheyt, onderdanen, wijs ende kinderen gheen deure
 ordenin de poorten open gedaen werden, 'twelcke sy so weynich als het oude
 ten: Dus dom weder dencken aen te nemen: Alsoo verclaren wy oock niet
 at die vers te begeeren / dan dat het Kerckelicke regiment / ghelijck het
 n ende keestelick is / oock gheheel ende onberdeylt by de Herders ende Op-
 gen vre anders der kercke blybe / ende dat den politischen mannen / ja den
 sal met senen die ghenoech professie doen / datse niet sijn vande gherefor-
 hepdt merde Keltigie / tot een onbehoorzliche jurisdictie ende meesterschap
 en: Maer de Kercke geen wech gebaent werde / 'twelcke wy eben so wep-
 roeren ch als de Paepische tyrannie aennemen souden comen / ende lie-
 radering r wederomme int heymelick vercruppen / om niet byper conscien-
 tigh in te ghenieten / 'tghene den Wederdooperen selbe in hare valsche
 deele ke Keltigie niet ghewegert wert. Maer wy hebben sulck een vertrou-
 saken v en: ghelijckerwijs mijn H. H. de Staten upt dese corte antwoor-
 nen v / ende indient haren E. E. gelieft / upt onse mondelicke conferentie
 klasse so et dien van Leyden / ghenochsaem vernemen sullen / dat wy aen
 l veroz ghene in dese Remonstrantie ons / mitsgaders den anderen Kere-
 der gh n der Nederlanden [die inden haren oock breeider op de voorsz. aen-
 at het o achten sullen moghen antwoorden] aenghesepdt werdt / niet schul-
 deriche ch sijn: Dat alsoo sijne Excell. ende hare E. E. der Kercke haer
 oegela cht ende der ghereformeerde Keltigie de ware vrijhepdt sullen laten
 pt imit houden: waez upt de segheninghe des Heeren ober desen landen ende
 e polle neendrachtighe verbintenisse staet te verwachten / tot gheluckighe
 e ofte wederstandt des ghemeynen vbandts / ende verheydinghe des Co-
 sijn dat nchrijck Jesu Christi: Amen.

F I N I S.

870494

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
Pfl 622a